

A NEMZETI SZINHÁZ
MELLETT

Pannónia-Szálloda

BUDAPEST,
Rákóczi-ut 7. szám.

A HÉT
SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

most
VIII., Népszínház-u. 22.
szám alatt van.

V. MOHAMED, AZ ÚJ SZULTÁN

**A budapesti asztalos ipar-
tűlet védnöksége alatt álló**

BUTORCSARNOK

és hitelszövetkezet, mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja, fölhívja a nagyérdemű butorvásárló közönség figyelmét a

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 28. Bérkocsis-utca sarok, valamint IV., BELVÁROS, FERENCZIEK-TERE 1.

alatti királyi bérpalotában dusan felszerelt modern és stilszerű lakberendezéseinek megtekintésére, amelyek jutányos áron jótállás mellett adatnak el.

A BUTORCSARNOK SZÖVETKEZET

részére kizárólag csak budapesti képesített asztalos- és kárpitosmesterek dolgoznak, Budapest környékén készített, vagy bécsi silány áruk eladásával nem foglalkozik.

Megrendeléshez tervezetet és költségvetést kívánatra készítünk.

Minden egyes butordarab bizottság által fölülbírálv.

♦♦ Minden étkezés után egy késhegynyi ♦♦

DIGESTOL GLÜCK

♦♦ legtokéletesebb emésztőporból, ♦♦

mely elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható 2 K-ért minden gyógyszerertárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FŐRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszertára Budapest, VI., Hungária-körut 93.

A JÓ KONYHA a családi boldogság nagy tényezője! De jó étel csak jó fűszerrel készíthető! **Válogassuk meg tehát fűszereinket,** hogy **családi életünk boldog legyen!** — Páratlanul legjobb fűszer a **KÁLMÁN**-féle szabadalmazott

BIBORPAPRIKA,

mert nem erős, remekül fest, az ételnek felséges zamatot kölcsönöz. Még gyomorbetegek is ehetik. Csak eredeti és védett csomagolásban kapható a következő áron:

1 kilós doboz 6.— K, 1/2 kilós doboz 3.30 K, 1/4 kilós doboz 1.80 K, 1/8 kilós doboz 1.— K

Tessék kísérletet tenni! Számos elismerőlevél!

MINDEN FÜSZER- ÉS CSEMEGEÜZLETBEN KAPHATÓ!

Kálmán József paprikanagykereskedő Szeged, Dugonics-tér 19.

ORIZOL

Arcz-massage fölösleges !!

ORIZOL

vagy Rizsvaj törv. védve.

Az éretlen rizs tejnemű nedvéből készített csodás és gyors hatású arcz-szépítő.

Teljesen kisimítja a ránczokat! Egy adag ára 3 korona 50 fillér. — Egy darab szappan ára 1 korona 50 fillér.

Főraktár Magyarország részére: Budapest: Török gyógyszertár Király-utca. — Kolozsvárt: Dr. Biró gyógyszertára.

ORIZOL

A KODAK-GÉPEK

egyszerű kezelése a kezdő amatőrt is azonnal képesíti művészi képek előállítására. Világszerte elismert elsőrangú gyártmány. KODAKOK, ugymint NAPFÉNY MELLETTI ELŐHIVÓKÉSZÜLÉKEK 6.50 koronától feljebb. Kaphatók minden szaküzletben eredeti gyári árban.

KODAK-TÁRSASÁG Wien, I. Graben 29.

MÉRJELÉN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

—☉ Budapest, május hó 2. ☉—

Krónika.

A kiszmet.

— április 30.

Harmadik Mohamed szultán, amikor a Hedsra kilencszázhetvenharmadik esztendejében a trónra lépett, azzal kezdte uralkodását, hogy egy és ugyanazon a napon megölette mind a tizenkilenc testvérét; második Ozmán szultánt a janicsárok ölték meg rettenetes kínzások közt a Héttoronyban; Ibrahim szultánnak az Ahmed-mecsetben olvasta fel Abderrahman főmufti a fetvát, azután reárohantak a janicsáragák és az ulémák és ott a mecsetben megfojtották; Abdul Azizt holtan találták a szobájában, a nyakán az erek ollóval voltak elvagdálva; a testvérét, ötödik Murádot három hónapig tartó uralkodás után nyilvánította bolondnak a seik-ül-izlám fetvája és vetette huszonnyolcz esztendeig tartó börtönre, amelynek ajtaját csak Azrael, a halál angyala nyitotta meg, — mash Allah, milyen jó teherhordó hamálnak lenni és napjában egyszerére csontos ürühust enni fokhagymával a galatai híd alatt a kőparton, megosztva becsülettel a csontot a busképű, borzas bundájú, kevéscsahintásu köpekkel!

Abdul Aziz vérén és Murád örökös fogsága árán jutott Abdul Hamid a trónra, ki csodálkozhatik, hogy mikor az ítélet küldöttsége megjelent a Jildizben, hogy trónjavesztését tudassa vele, háromszor való hívásra sem jelent meg, negyedszer katonák mentek érte és a harem egyik szobájának a szőnyegén ájultan találták.

Az az ájulása, a nagyon erős, nagyon eszes és nagyon kegyetlen szívü embernek ez a magaelhagyása már nem a trónért volt, nem a hatalomért, nem is a szabadságért, csak az életért. Mert mikor felrázták és kihurczolták a kiküldöttek élé, szenvedélyesen töredezett, szinte már nem is prózának hangzó szavai refrénje mindig csak az volt: »Az életemet, az életemet!»

A velünk együtt történő világtörténelemnek sok felcsattanása ragadta meg már szinte a szemem előtt való lefolyás borzalmával a lelkemet. A spionskopi ütközet, ahol a Cronje burjai árkokat töltöttek meg ezrével az angol katonának, a Petropavlovszk égnekrepülése, Nanszáo magaslatainak az ostroma, ahol lefeküdtek mind az oszákaiai, a liáo-jángi kataklizma, azután — a sok vérés mellett egy vértelen tragédia — amikor Oszkár svéd király odaadta, elkeseredett, de keserűségében is becsületesen maradt lélekkel, Norvégiát: mindez

megragadott minden igaz érzést, láttatott a távolságokon keresztül is, de ez a kiáltás, ez az irtózatoss kiáltás az életért ide *hallatszík!* Ez zug a fülemben, valahogy úgy, ahogy csak a Shakespeare királyainak az üvöltését hallja a fül túl távolon, át mesén, keresztül borzalmas lélekidező művészetén.

Csak az életéért könyörgött Abdul Hamid és halod-e, hogyan beszél gyors, szakadozott, ájulás után fulladt szóval azoknak, akiket már hóhérainak lát? És hogy jut az eszébe minden a végső vergődés pillanatában, minden, — nyomorultul kevés kis minden — amit életében az életéért tett... »Nem vagyok oka vérontásnak, kiméljétek az életemet... diadalmas háborút viseltem Görögország ellen, hagyjátok meg az életemet... harmincz évnél tovább engedtem élni az öcsémet, az életemet!...«

Es néma csend volt rá a felelet hosszú ideig és amikor megszakadt a csend, a halálharang kongásánál is rettenetesebb feleleteket kapott. Nem volt egy sem, aki azt mondta volna neki: »Életben maradsz«. A megnyugtató szavak voltak a legborzalmasabbak, csupa félszó, csupa kerülgetés: »Nem lesz semmi fájdalom.« »Életed a nemzet védelme alatt áll.« »A nemzet védelmez téged.«

Es ki tudná jobban, hogy mit jelent Keleten a beszéd, mint Abdul Hamid? A keleti ember adott szava életben tart, de a szócsavarása gyilkol.

*

Azt az utolsó három napot, amit Abdul Hamid a Jildizben töltött, csak Jókai tudná igazán meglátni. Kétségtelen, hogy remegett, de hiszen az egész uralkodása remegés volt, az életért és a hatalomért való reszketés, több gyanuja a vesztéről tehát talán ekkor sem volt még, mint 1876 óta mindig. A szalonikii hadsereg összehúzódott a Jildiz körül, a Kapudán basa hadihajói egymásután csatlakoztak a forradalomhoz, elzárva az utat a tenger felől is és ő előtte ezt titokban tartották. Azután megkezdődött a szökés, de Abdul Hamid nem vette észre, hogy menekülnek már a patkányok, hogy futnak a herék, mentik az életüket a szolgák, a szakácsok, a csibukdcsik, a bosztandzsik, — még az odaliszok is. Hiszen a háremének csak tizenegy asszonya volt már kedves előtte, hiszen ezer szakács nem neki főzött, ő csak tojást evett, mert azt nem lehet megmérgezni, tizezer szolgája közül csak azt a kettőt-hármat türte

maga mellett, akiket maga válogatott ki hűség szerint és ah, a Jildizben a hűség is átokká válik, mert a maradásával, az odaadásával ringatja kába gyanutlanságba a szultánt.

Talán tudta azt is, hogy a veszedelem most nagyobb, mint harminczhárom év óta bármikor volt, de nem hitt, nem tudott, nem látott, nem érezte a felvonásvéget. Dolgozott a titkársaival, Dseváddal, hatalma tudatában, jövőt készítve, mindaddig, amíg be nem csapott az első bomba a Taskisla hánéba, a Jildiz főkaszárnnyájába, irtózatossá pukkanással mondván meg egyszerre mindent, az addig úgy eltitkolt, úgy félreálmodott igazat.

Nincs és nem is lesz többé a világ számára az a jelenet, ahogyan akkor rohant be a háremébe, mert oda idegen férfinak belépni tilos és hogyan vette fel a próféta zöld köntösét, mert azt igazhívó kardja átjární nem meri. Nincs ez a jelenet, mert nincsen már Jókai, az egyetlen, aki meg tudta volna látni, az egyetlen, aki el tudta volna mondani. Elvesztek a harcz alatt való halálfélelem órái, nem tudja senki, hogy mi viaskodás történt ott benn a háremben, mignem a Jildiz ormának zászlóárboczára felrepült a fehér zászló.

Elvesztek ezek, titkai maradnak az ezertitku Jildiznek és annak a kőkemény szívnak, amely csak akkor zuzódott össze, amikor kihurczolták a tanácskozások termébe, amikor ott rettenetes monológban viaskodott az életéért és végre hörögve roskadt a kerevetre:

— Mash Allah, ez a kiszmet!

A kiszmet, a végzet, a fátum, az Abdul Aziz és Murád sirból felhangzó átká, amely végre szíven találta nyolczvanezer embernek a gyilkosát.

*

Mash Allah!... A mindenben való megnyugvásnak a szava ez, az ezerszer irigyelhető, a kőkemény szívet is csendesre lágyító. A belenyugvás a kiszmetbe. Lefordítani nem lehet, csak érezni, hogy mit jelent. És ezerszer boldog az, aki tudja érezni és a lelkéből fakadtan vallani, hogy így akarta Allah és így van jól, mert nem akarhat Allah semmi mást, csak jót. A szívről a jeget leolvasztó szó ez, kincse a muzulmánoknak.

Es ahogy felszakadhatott végre az Abdul Hamid szívéből is, egyszerre nála is csodát mivelt: emberre tette a zsarnokot. A Szalonikiba induló vonat kocsijára már nem a zöldkaftános, turbános prófétautód száll fel, hanem a hirtelen megöszült öreg ember. Mert a kómikum is ott van mindenhol és az irtózatossá váló hirtelen megöszülésnek az egyik módja az is, hogy az embernek nem kell többé a hajfesték.

Galib ezredes, a csendőrség parancsnoka éjjel után két órakor odakiséri az ősz embert a Szalonikiba induló vonathoz. Kétoldalt csendőrsorral, de mozdulatlan, bent az egyik kocsiban a hárem tizenegy megmaradt asszonya nevetgél. És felszáll az ősz ember is és lefüggönyözi a kocsiját, amelyben a fiai vannak. Megadják

már a jelet az indulásra, amikor hirtelen félrehúzódik a függöny és Abdul Hamid az ablakban állva int, hogy akar valamit. A keze mozdulata még annyira a régi, hogy Galib összerenzenik, úgy megy oda a kocsihoz, megkérdezni, hogy mit akar az ősz ember.

Az pedig megszólal, többé nem töredezett, nem fulladt hangon, hanem csendesen, öregesen dörmögően:

— Adjatok nekem cigarettét, a fiamnak pedig vizet.

Mash Allah...

Paganel.

Temetések.

A temető közelébe lakom,
Épp oda nyílik ablakom.

Távol nagy, szomorú hegyek
Árnyékai sötétlenek.

S valahányszor az útra nézek,
Jönnek a lassu temetések.

Erre viszik az ifjút, a lányt,
A férfit, az asszonyt egyaránt.

Itt vánszorog gazdag és szegény
Lefelé az út meredekén.

Gazdag halottat viszik lomha
Csótáros paripák nyugalomba.

Embersereg, koszorúk, szallagok —
A gyász csak úgy pöffeszkedik, ragyog.

Csupasz szegénységével a másik
Megindító a könyhullatásig.

Csikorgó szekér, rajta olcsó
Deszkákból összerótt koporsó.

Mindegy! A halott ugye' tudja,
Hogy ez már végső földi útja.

Egyszer majd engem is temetnek,
Nyirkos, sötét gödörbe vetnek.

Ha agyam kihült s kihült a vérem,
Hurczoljanak ki csak szekéren.

Pap és karének, tömjén és ima
Nem kell. Sem egyéb czerimónia.

Czudar élet volt az életem —
Temetésem külön mért legyen?!

Apor László.

Szinfonia domesztika.

Irta: CSÁTH GÉZA.

I.

Idő: este hat óra. Színhely: elegáns nagy gyermekszoba. Rézágak. Óriási rendetlenség. A rendetlenségből itt-ott kilátszik egy-egy meztelen gyerekklábszár. Áldor Balázsnak, a híres szobrásznak a gyerekei. Későn érő, de piros arcú, okos szemű gyerekek.

A nyolcz éves Bandi az asztal alatt ül. Egy ócska órát huzgál föl s mikor a rugó már egész feszes, megerezteti. Ilyenkor persze az óra örült zörgéssel lejár. Bandi ezt csinálja már özönná óta. Perczenként átlag kétszer viszi véghez a fentemlitett viharos zajt. A tiz éves Ani — fíusan öltöztetett és igen fíusan mozgó lány — teniszrakettel ütögeti a plafonhoz babájának leszakadt fejét. A tizenegy éves Rolli az ágyak a sárgaréz-támláján végez nyújtógyakorlatokat, amelyeket a Beketowban a magas trapézon látott. Kissé kövéres fiú, igen borzas hajjal. Lihegve és izzadva csinálja a bukfenczeket, mialatt az ágy csak úgy horpadozik alatta. Közben kiabálva, lihegve kérdezi:

— Ugy-e Aniii, nem így csinálta a Beketowban az az ember? ... Moond Aniii, nem így csinálta az az ember!

Ani egy szót se felel, fáradhatlanul rakettezi a plafonra a babafejet.

Időnként erősen ráccsolva megszólal:

— Nézd Bandi, nem nagyszerű, már fél órája ütögettem a Médi fejét és csak kétszer ejtettem el. Mondd, nem nagyszerű?

Bandi azzal felel, hogy a csörgő rugóját nekierezteti.

II.

Ez a helyzet, amikor beront Balázs, a legnagyobb fiú, teli torokkal, lelkesülten kiabál:

— Gyerekek, gyerekek, megtaláltam apát a lexikonban! Megtaláltam apát a lexikonban! (Hadarva olvasni kezd.) Áldor Balázs, magyar szobrász. Született Békéscsabán, 1869. május 7-én ...

ROLLI (a korán érett gyerekek öntudatosságával): Ne olvasd hangosan, én is akarom olvasni.

ANI: Ne olvasd, majd nézzük a könyvet. Megint felültetesz bennünket és elmeséled, ha valaki jön és röhögsz rajtunk.

ROLLI: Ül le és lejjebb tartsd a könyvet.

(Leülnek az ágyra. Azután csendes homlokránczó figyelésbe merül a három gyerek.)

ANI (fölkialt): Apa jogász is volt! ...

BALÁZS: De azután otthagya az egyetemet ...

ROLLI: Tizennyolcz éves korában már Párisba ment ...

ANI: Te Balázs, mi az az egyéniség? ...

BALÁZS: Amilyen ember valaki, — az! — érted?

ANI: Igen.

ROLLI: Mi az a medaille d'honneur?

ANI: Érem, amilyent bicikliversenyen is nyert a Károly; láttad Károly érmét?

ROLLI: Igen.

BALÁZS: Apának adták a szobraért. Az ő szobra volt a legszebb az egész kiállításon.

ROLLI: Hát a legszebb képnél is szebb volt az apa szobra?

ANI (határozottan): Persze, a legszebb volt minden közt.

ROLLI: Mi az a Le Figaro?

ANI: Az egy nagy ujság, a mademoiselle sokszor olvassa.

(Tovább olvasnak.)

ROLLI: Tyűh, nézzétek, az apa negyvenezer frankot kapott az első művéért, a »Siratók«-ért.

ANI: Mi az az amatőr?

BALÁZS: Aki a szobrokat megveszik.

ROLLI: Nézd, a végén meg azt mondja, hogy: »ma kétségtelenül ő a legnagyobb magyar szobrász, nevét az egész világon ösmerik« ...

BANDI (visszatért az órájához és e pillanatban már újra visszaeresztette a rugót).

ROLLI (fölháborodva): Ugyan Bandi, hogy lehetsz olyan. Most apáról olvasunk itten és te zörögsz. (Elönti a fiú büszkeség. Odamegy Bandihoz, átfogja a hóna alatt és kiczipeli a szobából, közben üti a hátát és befogja száját; mert Bandi — már nem szép, ami nem szép — köpköd, sőt megrugja Rolli lábát.)

ROLLI (jajgat): Jaj, ez a Bandi, jaj, megrugott, de azért kidobom. Nesze! (Dulakodás.)

ANI: Mit csináltok? (Bandit együtt kidobják, bezárják az ajtót; a három gyerek újra nekiül a lexikonnak. Odakünn Bandi rugdossa az ajtót.)

III.

A cikk ismét elolvastatik. Utána kis szünet, majd Ani melázva megszólal:

— Barátom, ilyen nagy művész az apa!

BALÁZS: Kár, hogy nekünk sose mutatja a szobrait.

ANI: A mama azt mondta, hogy apa nem akarja, hogy elmenjünk. Mama is ritkán megy el, mert apa nem szereti, ha a műteremben van valaki.

ROLLI: Te Balázs, igaz, hogy apánál meztelen nők is vannak?

ANI: Ugyan, hogy gondolsz ilyen disznóságot apáról!

BALÁZS: Igaz. Másképp nem lehet szobrot csinálni. Le kell nézni a nő testéről ... mert apa csupa meztelen nőt mintáz a szobraiban, én ezt hallottam és egyet láttam is, de az csak apa egyik szobrának fényképe volt. Meztelen nő volt.

ANI: Az lehetetlen!

BALÁZS (komolyan): Aní, ne légy buta, hiszen a szobrok mind meztelenek.

ROLLI: Nem láttad a Kálvin-téren is azokat a nőket, az Andrassy-ut végén az angyal majdnem meztelen, csak egy ing van rajta.

ANI: De nézd meg a köröndön a szobrokat. Mind férfiak és egészen föl vannak öltözve.

BALÁZS: De mutass nekem egy egészen felöltözött nőt, szobor-nőt ...

ANI (gondolkozik).

ROLLI: ... Azért is nem dolgozik apa itthon, mert itt hová vezetné azokat a meztelen nőket. Mit szólnának a cselédek.

ANI: No azt a mama se engedné meg!

ROLLI: ... És itthon nem dolgozhatna olyan sokat a papa, mert mindig vizitek jönnek.

ANI: A mama mondta is neki: maga soha sincs itthon, ha vizitek vannak és a papa azt mondta: nekem

a műteremben van dolgom, a vizitek fogadását azt magára bízom.

BALÁZS: Rengeteg sok dolga van a papának.

ANI: És nagyon sok pénzt keres.

ROLLI: Multkor hallottam, amikor a mama mondta Behr néninek: Nem tudom, miféle nőre költi Balázs azt a rengeteg pénzt és a mama akkor sirt. És a Behr néni azt kérdezte, hány éjszakája nem volt itthon az urad. És a mama azt mondta, — már öt éjszakája és hogy a papa akkor is reggel a műteremből küldött haza pénzért. Én ott hallottam a zongora alatt, mert mindig szoktam a zongora alá bujni, amikor a Behr néni eljön, mert ők a mamával mindig nagyon érdekeseket beszélnek.

BALÁZS: Most nekünk elmondod, hogy még mit hallottál.

ROLLI (kissé fontoskodva elkezd beszélni. A többiek félig kíváncsian, félig borzongva hallgatják): Hát tegnap jött Behr néni és én már ott voltam ám a zongora alatt. És azt mondja a mamának: az urad szeretője egy tizenhét éves leány. — A mamám aszondja: Jézus Mária. Mindjárt csak sirt. — A Behr néni azt mondja: Láttam a Franczi őket a Stefánia-uton gummirádlison és ismeri Franczi a leányt, mert egy zeneakadémiai lány. — A mama még mindig aszondta: Jézus Mária, Jézus Mária, hát erre költi Balázs azt a sok pénzt!... — És milyen, ezt kérdezte a mama. A Behr néni azt mondja: vörös... A mama erre még jobban sirt.

BALÁZS: Csakugyan?

ROLLI: Becsületszavamra.

BALÁZS: Gyerekek, ezt nem szabad elmondani senkinek, adjuk becsületszavunkat. Én becsületszavam adom. (Bandi tenyerébe csap.) Becsületszavamra.

ANI (igen komolyan Balázs tenyerébe csap): Becsületszavamra.

ROLLI: Nekem is add becsületszavadat!

ANI (Rolli kezébe csap): Becsületszavamra.

BANDI (künn): En-ged-je-tek be-e! Nem láarmáázok.

BALÁZS: Most már beengedhetitek! De egy szót se Bandinak. Értitek, egy szót se arról.

ANI: Természetesen.

ROLLI: Csak nem vagyunk olyan buták.

BANDI (bejön): Olvassátok el nekem is a papát!

ANI: De nyugodt leszel?

BANDI: Igen.

ANI: Hát hallgass. (Ani olvassa. Csendben hallgatják.)

... Amikor a kis leány ott olvas, hogy »a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik«, Bandi belevág:

— Még egyszer ezt!

ANI (ujra olvassa): Ő a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik.

BANDI (lassan ismétli): Ő ma a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik.

IV.

(E pillanatban lábujjhegyen belép a gyerekszoba ajtaján Aldor Balázs. Gyönyörű magyar arisztokrata fej. Hosszu, oldalt elválasztott, még egészen fekete haj. Atléta termet. Alacsony gallért visel, büszke egészséggel emelkedik ki izmos, vastag nyaka. Legujabb szabásu, sötétkék ruha, sötétvörös színű bőrczipő. Kézelt nem visel.)

BANDI (elkiáltja magát): Éljen a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik. Éljen a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik...

(Aldor összecsókolja a gyerekeket. E közben bejön a mama is. Korán hervadó, 33—35 éves asszony. Még öt éve is nagyon szép lehetett. Most az arcán ott vannak a hisztéria világos nyomai. Nagy fekete szemei könnyesek, de azért mosolyog.)

ÁLDOR (megöleli a feleségét): Megkerestek engem a haszontalanok a lexikonban.

BANDI: Éljen a legkiválóbb magyar szobrászunk, nevét az egész világon ismerik.

ÁLDOR: Elég volt Bandi, most mondj valami egyebet.

BANDI (az anyanevelte gyerekek módjára elszalad és kiabál): Éljen a legkiválóbb magyar szobrász, nevét az egész világon ismerik.

A MAMA (megcsókolja Aldor arcát és megsimogatja nagy homlokát. Sugva mondja): Ma itthon vacsorázik!

ÁLDOR (hangosan): Nem édesem, ma a klubba kell mennem, a zsüri ülészik, igazán nem lehetek itthon.

A MAMA (elbocsátja, komolyan): Ebben a hónapban még nem vacsorázott itthon egyszer se és még csak háromszor evett itthon ebédet, pedig ma már tizenkettődik van.

ÁLDOR: Nem lehet, édesem, nem lehet. Majd holnap talán. (Megnézi az óráját, megcsókolja a felesége kezét és homlokát, azzal elsiet, a másik szobából visszakiált): Szervuszatok gyerekek.

A mama lassan kimegy.

V.

Rolli, Ani és Balázs egymásra néznek.

ANI (a mama után oson. Rövid idő múlva visszajő. Szepegve ujságolja): A mama a divánon fekszik... hason... és sir... zokog... a haja egész kócos.

Erre lábujjhegyen mind a hárman belopóznak a kis szalonba és az ajtóból bepillantanak a hálószobába, ahol a mama a kanapén görcsösen fuldokolva sir.

Néhány másodpercig mozdulatlanul figyelnek, azután Balázs hirtelen meggondolja magát és kiszalad a lépcsőházba, ahol a földszinten még kopognak Aldor lépései.

BALÁZS (bátortalan hangon lekiált): Apaa, apaa!

A lépcsőházban gyengén visszhangzik az aaa... Azután Balázs még egyszer kiált. Semmi válasz.

A fiu sokáig mészlik ott a karfára támaszkodva, míg csak a szobalány, aki a boltból jön, föl nem riasztja:

— Kit vár itt Balázs urfi?

BALÁZS (felcsillanó szemekkel): Hol volt Klarisz?

A SZOBALÁNY (nyulánk, finom arcú, fekete leány): A boltban, urfi!

BALÁZS (feltűnő szakértelemmel, igen gyöngéden megsimogatja): Este ugy-e megint maga jön be a cipőmért?

A SZOBALÁNY (mosolyog): Igen.

BALÁZS: Jól van. (Bemegy és becsapja maga után az ajtót.)

Az igazság nem éppen olyasmi, amit az ember elmond egy csinos, bájos, művelt lánykának.

*

Angol asszonyok eltitkolják érzelmeiket, amíg férjhez nem mennek. Azután kimutatják őket.

A magány papja.

Itt a magányban újra megtaláltam
Bölyongva síró tévedt lelkemet,
És hull a könnyem csendben, lassu árban,
Mint a mezőkre a halk permeteg.

A földre fekszem s bámulom a fákat,
Könnyezve, dúltan jó a szerelem,
S ha a kihalt mezőn senkise láthat,
Sötét dalok tömjénjét égetem.

Holt bánatom hamvát fejemre hintem,
Sivár imákba görbed a gerinczem,
A multak gyászmenetje felkeres
És hallgatok merev ajkkal, kevélyen,
Magamra húzva éjsztét kedélyem,
Mint bús csuhát a zord szerzetes.

Kosztolányi Dezső.

Toll és tör.

— április 30.

A FORRADALOM SZEMTANUJA. Ez tulajdonképpen mese, azért úgy is mondjuk el, ahogyan a meséket illik. Tehát: Egyszer volt, hol nem volt, a Lipótvárosban is innen volt egy gazdag zsidó-ember és a gazdag zsidó-embernek egy ambiciózus keresztény fia. Az apa csak zsidó volt a születésétől fogva, de nem gazdag, viszont a fia csak ambiciózus volt születésétől fogva, nem pedig keresztény. Többféle ambíciója között vágyainak sorában ott volt az is, hogy író legyen, amolyan igazi író, akinek könyvei jelennek meg, és cikkei az ujságokban, a szerző nevével persze. Sok nehézségbe ütközött ez, mert a gonosz manók, akik szerkesztői minőségben ültek benn a lapoknál, rendre eldobták az ifjunak kéziratait. Nagy volt ezen a legény bánata, de amikor már nagyon elkéseredett rajta, egy éjszaka, álmában megjelent előtte a jó tündér, s így szólt hozzá:

— Édes fiam, kettős keresztneveden A. Alajos, nézd, most Törökországban nagy zavarok lesznek, utazz le, írd a lapoknak tudósításokat és meglátod, hogy ingyen-dolgozataidat ki fogja adni valamennyi ujság. Utazz Törökországba, fiam, A. Alajos.

Szólt a tündér és eltűnt. Az ifju pedig megfogadta a tanácsot és másnap elutazott. »Szociológiai tanulmányokat akarok végezni, — mondta apjának, a gazdag zsidó-embernek — tudod, azért, hogy aztán kinevezzenek egyetemi tanárnak.« Mert egyetemi tanár is akart lenni. Szóval elutazott. Még Karlóczára se ért, már küldte tudósításait az ifju, akinek állítólag olyan szerencséje volt, hogy Budapesten pont abba a kupéba szállt, amelyben a Próféta szakállá utazott. Zimonyból már csóstitül küldte a konstantinápolyi leveleket, Belgrádba érve pedig szenzációs részletekkel szolgált róla, mire készül a Jildizben Abdul Hamid. És a tudósításai megjelentek, olyan fényesen bevált a jó tündér tanácsa. Ingyen-tudósításait szívesen közölte valamennyi ujság, mert hála Istennek, már rég lemondunk arról a konzervatív babonáról, hogy tudósítást csak a helyszínen járt ember írhat. Szófiából érdekes cikket írt az ifju, és a történeti materializmus teljesen téves belevonásával magyarázta, mely gazdasági kényszerűségek hatása

alatt lubiczkol a Boszporus naponként vérfürdőben. Ezután tovább utazott Konstantinápolyba, de alig tette a perronra a lábát, már várta apja egy ottani üzletfele, Husszein Kohn beglerbég és táviratot nyújtott át az érkezőnek. A fiu kibontotta a táviratot és olvasta:

»Ertesüeloeok Konstantinápolyban keresztény megszárlás keszuel. Térj vissza nyomban vagy Budapestre, vagy oeseid hitére. Aggodo Papád.«

Az ifju egy percig gondolkodott. Ha a régi hitre tér vissza, soha se lesz egyetemi tanár. Ellenben ha Budapestre tér vissza, tanár is lehet, sőt konstantinápolyi leveleket is írhat. És ez döntött. A konstantinápolyi pályaudvarról előbb még táviratozott az egyik fővárosi lapnak:

»Szmírnai reakzionáriusok ellen hőiesen küzdök. Számosat megöltem, hogy szolgám legyen másvilágon. Pardon, éppen e pillanatban két tátongó handzsárt löttek kalapomba.«

Aztán a legközelebbi vonattal visszatért Budapestre.

BETEG EMBER NYUGALMÁT nem illik megzavarni. Báró Kaas Ivor betegen fekszik, de nem mi vagyunk azok, akik nyugalmában zavarni kezdték. Az Akadémia nagyhétét tartja most s ez az egyhetes állapot nem vonulhatott el a beteg ágya felett sem nyugtalanító kitörések nélkül. A báró megkapta betegsége mellé az Akadémia publicisztikai díját. Amilyen humoros embernek ismerjük a bárót, nem féltjük őt attól, hogy ez az odaitélés komoly komplikációkat idézhetne fel benne. A báró mosolyogni fog és a mosoly jogosult. A báró ugyanis már két esztendő előtt letette a tollat s azóta nem foglalkozik hirlapírással. Így mondja ezt a báró s így tudja ezt róla mindenki. És az Akadémia mégis most jutalmazza őt, amikor már nem dolgozik. Nem tétélezünk fel malicziát az Akadémiában. A malicziának mélyebb szellem a talaja s mert az Akadémiának még nem hagyományoztak ilyen szellemi alapítványokat, ezért az Akadémiától csak pénz várhatunk, de malicziát nem: S ha mégis most adta ki a díjat a bárónak, ez nyilván csak azért történt, mert nem tudta, hogy a báró abbahagyta az írást. Ez a körülmény talán fájdalmat okoz a bárónak. Mert kínos tudat az írónak, hogy fel sem tűnik a hallgatása. Skrupulózus író ilyenkor visszafelé következtet s azt mondja magában, hogy akinek nem tűnik fel a hallgatása, annak nyilván nem szerzett sok élvezetet a beszélgetése sem. De itt nincs helyén ez az okoskodás és kár lenne, ha a báró ezzel a magacsinalta szégyenparagrafussal bélyegezné meg a díjat. Örüljön a pénznek, amelynek az a jó sajátsága, hogy még akkor sincs szaga, ha az Akadémiától kapja az ember.

A FEKETE VESZEDELEM. Vilmos német császár valamikor a sárga veszedelemre hívta fel Európa népeinek figyelmét, és akkor nagyon divott, hogy egy esetleges kínai invázió esélyeit mérlegeljék. A sárga veszedelem után következett a szláv veszedelem, most pedig a fekete veszedelem ördögét festik a falra az ijedésre inklináló német lapok. Minden veszedelmek közül, úgy látszik, ez a legfenyegetőbb, és ha igazak a német ujságok közlései, alapos okunk van a rettegésre. Oh, nem mintha néger hordák készülnek, hogy valami fekete Dzsingisz kán vezetése alatt betörjenek hozzánk Európába. Nem, sőt nyugodtan türik azt is, hogy a Troper koller hatása alatt a fehér tisztok szó nélkül embervadászatot rendezzenek a rovásukra, és testükről huzzák le az ágy elé való szőnyeg-írhát. Máshonnan fúj a veszedelem szele. Még pedig onnan, hogy a német lányokban, a szőke Gretchenekben »beteges mánia« — »eine krankhafte Manie« írják lapjaik — támadt, amely különösen

kedvessé teszi szemükben a négereket, vagy egyszerűbben: a német lányok Kamerun felé fordítják ábrándos tekintetüket és ott keresnek erőteljes, izmos, bár sötét fiatalembereket, akiknek ritka fizikai ereje teljesen megérti, felfogja az ő lelküknek harangvirágos rezgéseit. Lipcsei és müncheni lapok naponként öt-tíz levelet közölnek, amelyet jó házból való német lányok írtak a távoli feketéknek, akikkel képeslevelezőlap- és bélyegcsere ürügye alatt ismerkedtek meg, persze par distance. És ezek a levelek csupa szerelem, szerelem és szerelem... Vannak közöttük olyanok, amelyekben fiatal lányok ajánlatokat tesznek miessze imádottjuknak, hogy pénzt küldenek neki, jöjjön át Európába, ahol tovább is ő fog gondoskodni róla, a zseb-pénzéből... És így tovább. A német lapok kétségbeesnek, nem annyira a lányok moralitásán, mint inkább azon, hogy a négerek hogyan higgyenek a fehér faj felsőbbségében, hogyan respektálják a hódítókat, amikor a fehér lányok ilyen szemérmetlenül kompromittálják magukat... Pedig kár a siránkozásért. Mi azt hisszük, a kis Gretchenek sokkal helyesebb hódító gyarmat-politikát folytatnak, mint akár a német kormány, akár a német hadsereg.

FELD APÓ SZINHÁZA.

Kidőlt-bedőlt viskó, alig egy pár rőfnyi
Toldozták, foldozták s nem tudott megnőni.
Erős deszkaléczczel körülrakták szépen,
Bedőlt az a hunczut mégis a mult héten.
Feld apó sir, reszket minden haja szála —
Pedig szebb volt mint a milánói Scála.

Ne szomorkodj Feld ur, majd csak rendbe hozzák,
Jó szubvenciókkal jól kitatarozzák,
Körmöczi aranyból építik a falát,
Nehéz kormánypénzén rakják az oldalát,
Akkor aztán jöhet ripacs művészeted,
A te kedvedért mi megesszük a meszét.
Sekszpir Mátyás úrtól adathatsz darabot
S eljátszhatod benne a kirchfeldi papot:
Muzsatermplom lesz az — kívül-belül sáros,
De azért színház lesz, nem én mondom ezt, de
Budapest főváros!

Kócz.

BIZOTTSÁG ÉS BIZOTTSÁG. Két szellemes francia író a mult esztendőben ravasz kis könyvecskét fabrikált, amelyben a világ minden nyelvéből vett közmondást hordtak össze, és háromszáz egynéhány oldalon át egyebet se tettek, csak éppen azt, hogy bájos szkepticizmussal sorra buktatták ezeket az egyszerű és olcsó igazságokat: Nem tudjuk, hogy a »si duos faciunt idem...«-et is megbuktatták-e, de ha igen, igazságtalanul tették. Mert most újabb bizonyosságot kaptunk rá, mennyire különbözik, ha ketten ugyanazt teszik. És ez az újabb bizonyosság egyben rehabilitálja egy nálunk agyonkompromittált fogalomnak: a bizottságnak. Mi az minálunk, hogy: »bizottság«. A bizottság a temetője minden valamire való gondolatnak, tervnek és szándéknak. Amit szépen, észrevétlenül el akarnak temetni, legyen az bármi, a »bizottság« elé terjesztik; a bizottság pedig már tudja a dolgát. A bizottság, akármilyen bizottság, úgy eltünteti, amit elébe terjesztettek, hogy soha a hirt se halljuk többé. És ezért aztán mind, itthon Magyarországon, igen jól tudjuk, mit értsünk a »bizottság« alatt. Aztán egyszerre megrendülve eszmélünk rá, hogy nem mindenütt van ám ez így. Lám, itt van Törökország. Egyebet se említettek a táviratok, csak bizottságokat. Katonai bizottság, polgári bizottság, törvényhozó bizottság, annyi bizottság, hogy ennyinek kezében már egész

Magyarország el lenne temetve. És ott, török testvéreinknél, úgy látszik, mégis csak más jelentősége van ennek a nevezetes szónak. Ott munkát jelent, amelytől megújodik az ország, megbukik egy régi rend, szultán bukik és börtönből új szultán kerül elő! Bizottság! Elkáprázunk, hogy bizottságtól — kérem, bizottságtól — ilyen hatalmas, nagy, megdöbbentő munka teljék?! Lehetséges-e, hogy ha ketten ugyanazt csinálják, — bizottságokkal dolgoznak — az eredményében ennyire különböző legyen, amit az egyik tesz, és amit a másik?

Krónika II.

Politika.

— április 30.

Nincs koalíciós kormány, Wekerle, Kossuth, Andrássy Gyula, Apponyi Albert meg van örölvé, föl van emésztve, mint Khuen-Héderváry, vagy Tisza István. Kí hiszi ezt? S aki hiszi, természetesnek találja-e? Ellenben senki sem találja természetellenesnek, hogy a Wekerle-kabinet még van és semmi előkészületet nem tesz a hureczkodásra. Az oszlopsor nem dőlt be, úgy látszik, egy kis tetőjavításról van szó, néhány rakonczátlan cseréptégla kiszedéséről, tatarozásáról.

Érdekes, hogy a legszenzációsabb kormány-lemondás milyen egykedvűséggel találkozott. A grand cabinet, a mintakormány, a csupa elite miniszterek kabinetje! Vajjon olyan hálátlan-e az ország? Vagy annyira kiábrándult ezekből a nagy alakokból?

A mult héten kifejtettük, hogy a koalíció válságát inkább pszichológiai okok idézték elő. Ez a közömbös visszhang a lemondásra szintén erre az igazságra vall. A közvélemény egyszerűen nem tudja elhinni és ténynek venni, hogy a lemondott kabinet valóban távozik is. Egy kormány megbukott, melyet megbuktatni senki nem akart. Hát távozzék is ez a kormány, melyet mindenki marasztal? Hol van az ellenfél, vagy akár csak a *másik*, aki ezeket felválthatná akár azért, mert van olyan legény, akár azért, mert van, aki jöttét óhajtja? Ha ez a válság komoly, akkor igazán beállt az a képtelennek hitt eset: Magyarországon nincs ember, aki miniszterségre jelentkezne.

S magunk is azt hisszük, hogy a válság nem komoly. Nem abban az értelemben, hogy a kabinet színjátékot rendezett, hanem abban, hogy komoly változások nem járnak a nyomában. Igaz, a különböző pártok már hajbakaptak s felmondták egymásnak az összetartozóságot. De mikor voltak nálunk komoly következtetései az ilyen veszekedéseknek? A koalíció azért bizvást vállalhat új megbízást, legfőleg újabb kibékülnek azok, akik nem először vesztek össze. S a bankkérdés? Nos, mivel ezt a kérdést nem tudják megoldani, hát végezni fognak vele.

Némi kegyetlen kijózanítás nélkül nem fog menni, de úgy látjuk, hogy a vezérek szintén pszichológikusan kezelik a válságot. Látnivaló ez abból, hogy abszolúte nem sietnek a dolgukkal. A lemondás be van nyújtva, el van fogadva, a miniszterium a helyén marad, míg a

királynak tetszik. Megindulnak majd a szokásos audien-
ciák, de nem rögtön, a dolog nem sietős. Majd május
első napjaiban, vagy közepén, aszerint, mennyire folyik
a higgadás proceesszusa a bankhi elemekben. Kossuth
Ferencz azt mondta tegnap, hogy most már jobban
érezte magát a klubban, mint előző napon. Nos, ma
talán még jobban fogja magát érezni, mint tegnap.
Ma még egyre hallik; hogy aki a bankügyben meg-
tántorodik, becsstelen ember. De csöndben a becsstelen
emberek egyre szaporodnak, anélkül, hogy megvetésre
találnának. Még nem nyíltan, de annál intenzívebbül
szedik ki a bankkérdésből azt az elemet, melylyel az
egyéni integritás függ össze. S mire a korona határo-
zatára kerül a sor, a bankügyben tán nem is kell engedni,
vagy csak igen keveset. A bankügy a lelkekben össze-
szugorodik.

Mert akarva-akaratlan, a kormányhatalomra aspi-
ráló függetlenségi pártnak tudnia is, bevallania is kell,
legalább önmagának, hogy a koalíció uralomra jutá-
sának jelentősége nem abban volt, hogy most már
másképp kormányoznak, mint a szabadelvűpárt idejé-
ben, hanem abban, hogy mások kormányoznak. Meg
kell ismerniök, hogy nemzeti küzdelmen és paktumon
keresztül a lehető politikájuk az volt, amelyet meg-
döntöttek. Paktum nélkül is meg kellett volna kötniök
a kiegyezést Ausztriával és szigorítani a házszabályokat,
nem mivel a korona követelte, hanem mivel a viszo-
nyok követelték. Hiába akarnak ők mást, hiába talál-
nak jobbnak mást: mihelyt kormányoznak, el kell
látniok azokat az ügyeket, melyek felvetődnek, és úgy,
ahogy az erőtenyezők adva vannak. A szabadelvűpárt
sem tett egyebet, csak hogy hosszú időn át kormányoz-
ván, azt, amit tennie kellett, azonosíthatta azzal, amit
tenni akart. Az adott kényszerűséget vallhatta pro-
grammjának, s innen való, hogy az ellenzék a maga
programját tehette szembe az adott szükségességgel
abban a hiszemben, hogy program programmal áll
szemben. Akkoriban ez a helyzet hátránya volt a
szabadelvűpártnak, mert az ő programja szűkebb volt
az ellenzékénél, de mikor ez kormányra jutott, reá-
hárult a hátrány, hogy az, ami lehetséges, olyan kevés
ahhoz képest, amit akart és ígért. Ebből fakadtak az
elvtagadással, országámitással való vádaskodások, me-
lyeknek jellemző vonása, hogy a vádlottak maguk csak
tagadni merték, de igazolni eljárásukat meg sem kísér-
lették.

Nos, a három év elmúltával, szemben a bank-
bonyodalommal, most már le kell szűrniök a kegyetlen
tanulságot: aktuális politikát folytatni csak az adott
feladatok megoldásával lehet, függetlenül a pártbeli
akarásoktól és az ellenzéken megszületett programmok-
tól. Hogy a koalíciós három év csak folytatta azt, amiben
Tisza Istvánt megakadályozta, s ha a koalíciós uralom
után tiszta függetlenségi kabinet következne, az sem
tehet majd egyebet, mint Wekerle, vagy Tisza István
tett volna. S hiábavaló a jogosult hivatkozás az ország
jogára és egyenlőségére Ausztriával, hiába bizonyítják
itt, hogy a többség akaratát a koronának nem szabad

elnyomni: mégis csak úgy van, hogy Ausztriával és
a koronával nem lehet pártszempontokból rendelkezni,
s amíg az erőviszonyok meg nem változnak, épp oly
keveset tehetünk ellene, mint az ellen a tény ellen,
hogy hegyek közé vagyunk ékelve s hadihajókkal nem
támadhatjuk meg Oroszországot.

Szerintünk erről volna szó, nem a bankról, mely
csak az igazi kérdést kiváltotta. Kormányképesnek
lenni azt teszi, külső és belső konfliktus nélkül meg-
felelhetni az adott követelményeknek. Kossuth Ferencz
ezt kitűnően tudja már, s nem kételkedünk benne,
kellő tapintattal meg fogja rá tanítani pártja leg-
többjét.

—x.

Cigogne hercegnő és De Boulingrin ur története.

(*Szász esszendeig aludtak Csipkerózsika hercegnő
udvarában.*)

Irta: ANATOLE FRANCE.

I.

Ismeretes a Rosette, más néven Csipkerózsika
hercegnő története. Kitűnő feljegyzések maradtak
róla, versben és prózában, és nem vállalom, hogy
elmondott dolgokat újra előadjak. Minthogy azonban
betekintésem nyílt ama korszakból való és mindeddig
kiadatlanul maradt több mémoire-ba, közölni szeretnék
a publikummal egy sereg érdekes anekdotát, amely
Cloche királyra és *Satine* királyasszonyra, — Csipke-
rózsika szüleire — valamint udvaruknak különböző
főbb személyiségére vonatkozik.

Több évi házasság után *Satine* királyné az ő királyi
hitvesét egy leánykával ajándékozta meg, aki a *Mária
Aurora Rosette* nevet kapta. A keresztelési ünnepsé-
geket *Des Hoisons* herceg, főudvarmester rendezte,
még pedig *Honorius* császár czerimóniás könyvének
alapján, amely annyira elfakult már, és a patkányok
úgy összerágcsálták, hogy immár egy szót se lehetett
kibetűzni belőle.

Amaz időben még voltak tündérek, és ha régi
nemesi ősökről származtak le, udvarképesek voltak.
A hét legelőkelőbbet közülök keresztanyának hívták
meg, nevezetesen: *Titania* királynőt, *Mab* királynőt,
a bölcs *Viviane*-t, akit Merlin mágus oktatott ki a bűbáj
művészetében, *Meluzin*-t, akinek históriáját arrasi
János jegyzé fel, és aki szombatontként kigyócskává
változott át (de a keresztelő vasárnap esett), *Urgel*-t,
a fehér bretagnei *Ann*-t és *Morgan*-t, aki valaha
az avaluni tündérbirodalomba szöktette *Ogier*-t, a dánt.

Az Időnek, a Napnak, a Holdnak és a Nimfáknak
színe szerint való ruhákban, amelyek gyémánttól és
gyöngyöktől csillogtak, jelent meg a kastélyban a hét
tündér. Amikor már mindenikük elfoglalta helyét az
asztal mellett, még egy éltesebb tündér lépett be a
terembe. Ezt *Alcuine*-nek hívták és nem volt hivatalos
az ünnepségre.

— Ne bánkódjék, Madame, — szólta a király —
amiért önt nem hívtuk meg a keresztelési ünnepségre.
Azt hittük, ön el van varázsolva, sőt netán halott.

A tündérek kétségtelenül halandók voltak, mert
hiszen öregedtek. Végül meg is haltak, és mindenki

tudja, hogy Meluzina például mint kukta szolgál a pokolban. (L. Pantagruel, II. r.) Bűbáj segítségével, egy mágikus körön belül fává, cserjévé, vagy kővé változhattak. Sőt elváltozhattak szoborképpé, vagy szarvasünövé, galambbá, székké, gyűrűvé és papucsá is. Az igazi ok azonban, amiért Alcuine tündért nem hívták meg, nem az volt, mintha halottnak hitték volna, vagy elvarázsoltnak, hanem inkább az, hogy etikettellenesnek vélték megjelenését a banketten, mert nem volt kellő számu őse. Maintenon asszony tulzás nélkül elmondhatta, hogy »klastromokban nem uralkodik olyan szigorú fegyelem, mint aminőt az etikett kényszerít az udvar nagyuraira és hölgyeire«. Az ő királyi urának kifejezett akarata értelmében des Hoisons herceg udvarnagy és legfőbb szertartásmester óva tartózkodott tőle, hogy Alcuine tündért meghívja. Nem volt hozzá elegendő őse, hogy udvarképes legyen. A miniszter ama véleményére, hogy jobb lesz kimélni ezt a boszuvágyó és hatalmas hölgyet, aki rettenetes ellenséggé lesz, ha az ünnepségből kirekesztik, a király kereken kijelentette, hogy nem lehet meghívni, mert a születésénél fogva nincs joga hozzá.

Ez a szerencsétlen uralkodó még az elődeinél is inkább rabszolgája volt az etikettnek. Makacssága, amelylyel a legnagyobb érdekeket és a legfontosabb kötelességeket az elavult ceremóniái kicsinyes követeléseinek vetette alá, nem egyszer súlyos károkat okozott a monarchiának és félelmes veszedelmek pere-mére sodorta a birodalmat.

Az öreg Alcuine dühöngött a rajta esett gyalázon és áldatlan sorssal verte meg a kis Rosette hercegnőt. Tizenhét esztendő korában a királyi gyermekre, aki szép volt, mint a napvilág, a halál lessen, és halálát egy végzetes seb okozza, amelyet egy orsó ejt rajta: Az orsó ártatlan fegyver a földi asszonyok és leányok kezében, de rettenetessé lesz, ha a három sorsszövő nővér sorsunknak szálait és szívünknek rostjait pörgeti és gombolyítja rá.

A hét tündér-keresztanya nem oldhatta föl Alcuine átkát, de legalább enyhíthették. És így határoztak a kis hercegnő sorsa felől: Mária Aurora Rosette tizenhét esztendő korában meg fogja szurni ujját egy orsón, de nem hal bele, hanem száz esztendő álomba merül, amelyből egy királyfi fogja felébreszteni.

II.

E sorsvetéstől megriadtan, amely bölcsőjében érte a hercegnőt, a király és a királynő megkérdezte a tudásuk és értelmük által kiválóakat, nevezetesen Gerberoy urat, a tudományos akadémia örökös főtitkárát, és Gastinel urat, aki a szülésnél segédkezett a királynőnek.

— Gerberoy ur, — kérdezte a királyné — lehetséges-e, hogy valaki száz esztendeig aludjék?

— Felső, — felelte az akadémikus — vannak példaink ennél rövidebb vagy hosszabb ideig tartó álomesetekre. Idézhetek is néhányat. Konossosi Epimenides egy halandó pásztornak és egy nimfának volt fia. Amikor még kis fiú volt, az édesapja, Dossiadés, a hegyek közé küldte őt, hogy a kecskéket őrizze. Amikor déli verőjére ért a nap és sugaraival elárasztotta a földet, Epimenides szenderre hunyta szemét egy sötét, hűvös barlangban és ötvenhét esztendő hosszát aludt. Utóbb a növények erejét tanulmányozta és magas kort ért meg, — százötvennégy évet egyesek szerint, míg mások kétszázkilenczvenkilenczet mondanak. Az ephesusi hét alvónak történetét Theodosius és Rufinus mondják el egy írásban, amely két ezüst-

pecséttel van ellátva. Maguk a ténykörülmények a következők: A Krisztus születése után való huszonötödik esztendőben Decius császár hét tisztje, aki az új hitre tért át, szétesztá minden jószágát és vagyonát a szegények között és menekülven a világ zaja elől, a Celion hegyre ment, ahol is mind a hét elaludt egy barlangban. Theodosius uralkodása alatt akadt rájuk az ephesusi püspök. Virágzó voltak, mint a róza és száznegyvenhét esztendő hosszát aludtak. Barbarossa Frigyes császár pedig maiglan alszik. Egy földalatti boltzatban ül, az erdők sűrűjében, volt kastélyának romjai alatt, egy asztal előtt, amelyet hétszer körül fogott már a szakáll. Egykoron majd felébred és elhessegeti a hegy körül károgó hollókat. Felső, ezek a legnagyobb távalvók, akiknek emlékezetét megörökítette a történelem.

— Ezek kivételek — válaszolta a királyné. — Udvari orvos ur, akadt-e már az ön praxisában emberekre, akik száz esztendeig aludtak.

— Felső, — felelte az orvos — látni még nem láttam ilyen embereket és nem hiszem, hogy valaha is lássak. De már megfigyeltem sajátos letargikus eseteket, amelyekről, ha megengedi felséged, beszámolhatok. Most tíz esztendeje bizonyos Jeanne Caillou kisasszony vétetett föl a királyi kórházba, ahol aztán egyfolytában hat esztendeig aludt. És a tulajdon szememmel figyeltem az ifjú Leonide Montanciel-t, aki egy husvétvasárnap aludt el és még csak a következő év husvét vasárnapján ébredt fel.

— Doktor ur, — kérdezte a király — orsónak szálkája okozhat-e vajjon olyan sebet, amely száz esztendeig tartó alvást von maga után.

— Sire, — válaszolta Gastinel — ez nem valószínű, de a patológia terén sohasem állíthatjuk határozottsággal: ez lesz, vagy ez nem lesz.

— Idézhetnök — mondá Gerberoy ur — Brunnhilda királynőt, aki egy tövisszurástól elaludt és csak Sigfriednek sikerült fölkeltenie.

— Valamint Guenillont — mondotta Cigogne hercegnő, ő felségének, a királynőnek első udvarhölgye és ezt dudorázta:

Kiküldött a zöld erdőbe
Mogyorókat szedni,
De a cserje magos volt ám
S kicsi volt a lány.

De a cserje magos volt ám
S kicsi volt a lány.
Szurós tövis megsebezte
Parányi kezét.

Szurós tövis megsebezte
Parányi kezét.
Fájt nagyon az ujjacskája
S elaludt a lány.

— Cigogne, — kérdezte a királynő — mire gondolsz? Mit énekel?

— Bocssáson meg kegyesen felséged, — válaszolta a hercegnő — régi, bűvös mondást mondtam a gonosz varázs ellen.

Aztán a király ediktumot adott ki, amelyben halálbüntetés terhe alatt tiltotta meg, hogy az emberek rokkán fonjanak és orsót tartsanak házukban. Szót fogadott mindenki.

III.

De la Rochecoupée, a miniszterelnök, aki a gyenge Cloche király alatt a monarchiát kormányozta, a többi államférfival egyetemben tisztelte a babonás néphitét. Caesar főpap volt; Napoleon a pápa által koronáztatta

meg magát. De la Rochecoupée ur a maga részéről viszont a tündérek hatalmában hitt. Nem volt sem szkeptikus, sem hitetlen. Meg volt győződve a hét keresztanya orákulumának megbízhatóságáról, de mert nem tehetett ellene semmit, nem is igen nyugtalankodott fölötte. Már ő csak ilyen ember volt, aki nem igen törődött az olyan bajjal, amelylyel szemben tanácstalán maradt. Aztán meg minden látszat szerint a bejelentett esemény még nem kopogtatott közvetlenül az ajtón. De la Rochecoupée ur pedig államférfi volt és az államférfiak sohasem látnak túl a jelenkoron. Természetesen csak a legbölcsebbekről és legéleslátóbbakról szólok. Sőt még ha megengedi, hogy olyan hosszú sor királyi ősöknek leánya egyik vagy másik napon száz esztendeig tartó álomba merül, a miniszterelnök szemében családi esemény számába ment ez, tekintve, hogy a törvény a nőket kizárja a trónörökösödésből.

De la Rochecoupée urnak más gondja volt. Az államcsődnek réme közeledett és elnyeléssel fenyegette a nemzet jólétét és becsületét. Éhínség dühöngött az országban. És a szerencsétlenek milliói gipszet ettek liszt helyett. Azon esztendőben az operabálok különösen fényesek voltak és a jelmezek még szebbek, mint rendesen.

Parasztok, kézművesek, szatócsok és balletlányok jajjongtak a gonosz átkon, amelylyel Alcuine sujtotta az ártatlan hercegnőt. Ellenben az udvari nép és a vérbeli hercegek nagyon közömbösöknek mutatkoztak. És szerte mindenütt akadtak üzletemberek és tudósok, akik nem hitték a tündérátokban, mert nem hitték a tündérekben.

Ezeknek sorába tartozott De Boulingrin ur, a pénzügyminiszeri államtitkár. Ha azt kérdezné valaki, hogyan lehet, hogy De Boulingrin ur nem hitt a tündérekben, noha tulajdon szemével látta őket, azt felelném neki, hogy nem tudja, meddig terjedhet egy gondolkodó szellemben a szkepticizmus. Lucretius tanain nevelődén, Epikurnak és Gassendinek elveitől átítatottan, Boulingrin ur gyakran megboszántotta de la Rochecoupée urat az ő rideg, szabad gondolkodásának fitogtatásával.

— Ha már önként nem hisz, — mondotta a miniszterelnök — higgyen legalább a közönség kedvéért. Aztán meg, kedves Boulingrin, vannak perczek, amikor azt kérdelem magamtól, kettőnk közül melyik hisz inkább a tündérekben. Én sohasem gondolok ezekre a hölgyekre, ellenben önnek mindig velük van tele a szája.

Boulingrin ur gyengéd szerelmet táplált Cigogne hercegnő iránt, akinek férje nagykövet volt Bécsben. A hercegnő első udvarhölgye volt a királynőnek és az ország legősibb nemességéhez tartozott. Szellemes hölgy volt, józan és takarékos és fáraón vesztette el minden jövedelmét, a birtokait, az ingét és a harisnyáját. Több mint szeretetreméltó volt De Boulingrin ur iránt és nem volt semmi kifogása viszonyuk ellen, amelyben nem telt bár gyönyörűsége temperamentumának, de amelyet rangjához illőnek és hasznosnak vélt. Viszonyukat olyan művészettel szőtték, amely jóízűsüket és az uralkodó erkölcsök elegáncziáját tették nyilvánvalóvá. Viszonyuk nem volt titkos, és nyíltságával megvetette az aljas színlelést, de másrészt olyan tartózkodó volt, hogy még a legszemérmesebbek sem akadhattak fenn rajta.

Abban az időben, amelyet a hercegnő évenként a birtokain töltött, Boulingrin ur egy régi toronyban lakott, amelyet egy ösvény kötött össze barátnőjének kastélyával. Az ösvény mocsaras talaj mellett vezetett el, amelynek nádasában a békák éjnek szakán szakadatlanul hangversenyeztek.

Egy estén, amikor a nap utolsó sugarai vörösre festették a pocsolyavízét, a pénzügyi államtitkár ur három ifjú tündért pillantott meg egy utkeresztelésnél. A tündérlányok körbe-körbe táncoltak és énekeltek:

Három szüz a réteken . . .
Repes a szívem,
Repes a szívem,
Repes a szívem,
Ahová akarom.

Kényszerítették az államtitkárt, hogy velük táncoljon és karcsu, lenge alakjukkal körülölbegték. Arczuk bár fehéren világított az estszürkületben, vonásaik mégsem voltak felismerhetők. Hajuk mint a lidércfény, csillogott.

És tovább daloltak: »Három szüz a réteken . . .«, mialatt Boulingrin ur szédülten és roskadozva kegyelemért esengett.

Erre a legszebbik megbontotta a kört és így szólt:

— Testvérek, eresztétek szabadon De Boulingrin urat. A kastélyba tart, hogy megcsókolja kedvesét.

Boulingrin most tovább ment, anélkül, hogy a tündéreket, e sorsintézőket, megismerte volna. Néhány lépéssel odébb három öreg koldusasszony akadt az útjába. Görbedten hajoltak botjukra, arcuk pedig ránczos volt, mint a sült alma. A rongyaikból kikanikáló csontjaikat inkább piszok fedte, mint hus. Meztelen lábukon mód fölött hosszú és husnélkül való volt a hüvelykujjuk, és hasonlatos az ökörfark csigolyáihoz.

Amikor megpillantották, rámosolyogtak és csókokat vetettek feléje. Megszólították, kincsüknek nevezték, szerelmüknek, drágaságuknak és elárasztották ezernyi becézéssel, amelyek elől nem menekülhetett, mert az első mozdulatára, hogy szökjék, a három banya belévájta eleven husába éles körmét, amelyben ujjaiak végződtek.

És amellet még gyalázták:

— Né, milyen szép! Milyen bájos!

Mint az örültek tolongtak körötte és szorították, hogy szerezze őket. Amikor aztán rájöttek, hogy lehetetlen az ijedtségtől jéggé dermedt érzékeit újra meg-eleveníteni, elhalmozták szitokkal, majd elnászpángolták mankóikkal, földre teperték, lábukkal tapodták, és amikor elkábultan, összetörten, megsemmisülten, minden tagjában megbénultan hevert, odaczipelték a rosszillatu mocsár szélére és belemártogatták a piszkos, bűzös pocsolyába, mignem csontig átázott. Ebben a siralmas állapotban hagyták ott a szegények szegényét.

Amikor Boulingrin ur ujra eszméltre tért, a varangyosbeka fuvolázott mélabus dalt mellette és szunyograj táncolt a hold korongja előtt. Nagynehezen föltápaszkodott és célja felé sántikált.

Ezuttal sem ismerte meg a tündéreket, e sorsintézőket.

Cigogne hercegné már türelmetlenül várta.

— Mily későn érkezik, kedves barátom.

Megcsókolta ujjá hegyét és azt felelte a nőnek, nagyon szeretetreméltó a részéről, hogy ilyen szemrehányással illeti. Mentetgetőzött, hogy kissé rosszul érezte magát.

— Boulingrin, — mondotta a nő — foglaljon helyet — azután bizalmasan közölte vele, hogy hajlandó lenne ajándékba elfogadni kétezer tallért a király pénztárából, hogy kireparálja a sorscsapásokat, amiket fáraó isten eresztett rá, aki hat hónapon át rettenetesen kegyetlennek mutatkozott iránta. Mivelhogy sürgős volt a dolga, Boulingrin ur menten levelet irt de la Rochecoupée urnak, kérvén tőle a szükséges összeget.

— Rochecoupéének öröm lesz megszerezni az ön

számára ezt az összeget — mondotta. — Szolgálatkész ember és szívesen áll rendelkezésére barátainak. Általán elismerik, hogy tehetségesebb, mint a királyi kegyenczek lenni szoktak. Izléssel és nagy hozzáértéssel vezeti az ügyeket. Csak filozófiának van híján. Pusztán érzékeinek bizonyossága alapján hisz a tündérekben.

A hercegnő most körülzimatolt az orrocskájával.

— Boulingrin, ön sajátságos, de nem kellemes illatot terjeszt. A jó ég tudja, micsoda parfümöt használt.

IV.

Tizenhét esztendő múlt el, amióta a tündérek szava elhangzott. A hercegnő szép volt, mint egy csillag. A királyi pár az udvarral együtt Rejtek-kastély nevű nyáralójában lakott, az erdő mélyén. Mondjam-e, mi történt akkor? Mindenki tudja, hogy Mária Aurora Rosette hercegnő egy nap ide-oda szaladgált a kastélyban és végül felment egy toronyba, ahol valamely padlás-szobácskában egy öreg anyó magában ült rokolya mellett és font. Az öreg még mit sem hallott a király rokolya-tilalmáról.

— Anyó, mit csinál itt? — kérdezte a hercegekisasszony.

— Ej, szépséges gyerekem, csak fonok — válaszolta a jó öreg, aki nem ismerte föl a hercegleányt.

— No né, milyen szép ez! — kiáltott fel a királyi gyermek. — Es hogyan csinálja? Adja csak ide azt az izét. Hadd látom, tudok-e bánni vele én is.

De alig nyult az orsóhoz, megszúrta az ujját és ájultan roskadt a földre. (Perrault, Mesék, André Lefèvre kiadása, 86. oldal.)

Cloche királyt értesítették, hogy a tündérszó beteljesedett, amire az alvó hercegekisasszonyt egy kék szobába vitték és ezüstös himzésű kék ágyra fektették.

Izgatottan és megrendülten gyakorolta magát az udvari népség a sirásban és kipróbálta a sóhajtnak és jajveszékésnek minden módját, hogy minél gyászosabb arcot öltsenek. Kiűtött az intrika. Jelentették, hogy a király elejtette a kormányt. Sötét rágalmak terjengtek az országban, De la Rochecoupée hercegről azt a hirt terjesztették, hogy álomitalt adott a hercegnőnek és hogy De Boulingrin ur a czinkosa neki.

Cigogne hercegnő egy rejteklépcsőn sietett fel régi barátjához, akit hálókabátban és hálófövegben talált. Elégülten mosolygott, mert éppen a Candide-et olvasta.

A hercegnő elmondta barátjának a legfrissebb ujságokat, meg hogy a hercegnő mint aluszsza letargikus álmát kék selyem fekhelyén.

Az államtitkár figyelmesen hallgatta.

— Remélem, drága barátnőm, csak nem hiszik, hogy a tündéreknek akár a legkisebb közülük is lenne a történetekhez.

Mert ő még mindig nem hitt a tündérekben, noha három öreg tiszteletreméltó tündér a szerelmével és mankójával nagyon elbánt vele és rothadt pocsoltyában is csontig áztatta csak azért, hogy való létezését bizonyossá tegye előtte. Ez a fogyatékosága a kísérleti módszernek, amelyhez ezek a hölgyek is folyamodtak, tudniillik, hogy a tapasztalásokat az érzeink közvetítik, amelyeknek bizonyágtételétől mindig idegenkedhetünk.

— Mit törődünk mi a tündérekkel? — kiáltott fel Cigogne. — A hercegnő balesete kettőnknek, önnek és nekem, még a legnagyobb kellemetlenségeket okozhatja. Bizonyára nem fogják elmulasztani, hogy a balesetet a miniszterek tehetetlenségének, sőt rosszakarátának tudják be. Ki tudná megmondani, a rágalom-

nak hol a határa. Már is azzal vádolják őket, hogy loptak. És ha a közönség szavának adunk hitelt, akkor úgy látszanék, mintha ön az én önző tanácsomra megtagadta volna, hogy külön zsoldos testőrséget szervezzenek az ifjú királylány mellett. Sőt már bűbájosságról is beszélnek és fekete boszorkányságról. Arczát kell szegeznie a fergetegnek. Mutatkozzék a nyilvánosság előtt, vagy elveszett.

— A rágalom — mondta Boulingrin ur — a világot ölő pestis. A legnagyobb embereket is ez ölte meg. Aki hűségesen szolgálja királyát, legyen elkészülve rá, hogy lerója adóját a rágalom szörnyetegének, amely a földön kuszik és a légben száll.

— Boulingrin, — mondta Cigogne — öltözzék fel.

Azzal letépte fejéről a hálósipkát és az ágy mögé hajította.

Egy pillanattal utóbb megjelentek ama lakosztálynak előszobájában, ahol a hercegnő aludt, egy löczára ültek és vártak, míg bebocsájtják őket.

Arra a hirre, hogy a sorsvetés beteljesedett, Viviane tündér, a hercegnő keresztanyja, nagy sebbel-lobbal megjelent Rejtek-kastélyban és hogy kedves keresztleánya majd ama napon, amikor újra ébred, teljes udvari környezetében találja magát, megérintett mindenkit, aki csak a kastélyban volt: »Duennák, palotahölgyek, komornák, nemes emberek, tiszték, szakácsok, kukták, kifutók, gárdisták, apródok, lakájok. A lovakat is megérintette, amelyek az udvari istállóban álltak és a lovászegényeket, meg a nagy házörző ebeket és Puffot, a hercegnő ölebecskéjét, amely ott hevert mellette az ágyon. És minden, amihez hozzányult, még a nyárs is, amely a tűz fölött forgott és tele volt fajddal és fáczánnal: megállt és elaludt.« (Ibid. pag. 87.)

Ezalatt Cigogne és Boulingrin egymás mellett ott várt a padon.

— Boulingrin, — sugta öreg barátjának fülébe a hercegnő — nem tűnik önnek kissé gyanusnak ez az egész história? Nem sejt-e holmi intrikát ő felségének fivére részéről, hogy ezáltal lemondásra kényszerítse a mi szegény ifju urunkat? ... Tudjuk róla, milyen gyengéd apa ... Talán azok az emberek kétségbeesésbe akarták taszítani ...

— Semmi sem lehetetlen — válaszolta az államtitkár. — Annyi azonban bizonyos, hogy a tündéreknek jótányi köze sincs a történetekhez. Csupán a parasztasszonyok hisznek még a szép Melusina históriájában.

— Hallgasson, Boulingrin — vágott szavába a hercegnő. — Nincs gyűlöletesebb a szkeptikusoknál. Ezek a szemtelen emberek gunyt akarnak üzni a mi naivitásunkból és gyűlölöm az *esprits forts*-okat. Hiszem, amit az embernek hinnie illik, de én valami sötét intrikát sejték.

Abban a pillanatban, amikor Cigogne e szavakat mondta, Viviane a botjával megérintette őt és Boulingrint és mindketten elaludtak.

V.

»Negyedóra alatt köröskörül a parkban akkora tömeg kisebb és nagyobb fa nőtt, és cserjék és bokrok, és úgy összeszövődött egyik a másikkal, hogy sem ember, sem állat át nem vágthatott rajta. Olyannyira, hogy a kastély tornyának csupán a legkiszögellőbb hegye látszott és az is csak akkor, ha elég messziről nézte az ember.« (Ibid. pag. 87—88.)

Egyszer, kétszer, háromszor, ötven-, hatvan-, nyolczvan-, kilenczven-, százszor zárta be Urania az idők gyűrűjét és a hercegnő az udvarával és Boulin-

grin ur Cigogne hercegnő mellett az előszoba padján még mindig aludt.

Tekintsük bár az időt az egyedüli szubstancia egyik módusáinak, vagy tekintsük bár akár az értékelő szubjektum egyik formájának, akár a közvetlen külsőség valamely absztrakt állapotának és tekintsük akár törvénynek, akár vonatkozásnak, amely a valóság lefolyásából következik, — mindenképpen bizvást állíthatjuk, hogy egy évszázad tetemes időköz.

VI.

Mindenki tudja, mint oldódott fel a varázs és a földnek száz fordulása után a tündérek kegyelte herceg mint jutott el az elvarázsolt erdőbe és az ágyig, ahol a hercegnő aludt. Apróka német princz volt, csinos bajszszal és kerek csipőkkel. A hercegnő nyomban beleszeretett és olyan sebtén elment vele kis hercegségébe, hogy még csak egy szót se intézett udvarának személyiségeihez, akik kerek száz esztendeig aludtak vele.

Az első palotahölgy nagyon meghatódott ezen és bámulattal így kiáltott fel:

— Ezen ismerszik meg királyaim vére!

Boulingrin ur Cigogne hercegnő oldalán ugyanabban a pillanatban ébredt fel, amelyben a hercegisasszony és udvari népe.

A szemét dörgölte.

— Boulingrin, — mondá szépséges barátnője — ön elbóbiskolt.

— Szó sincs róla, — válaszolta — szó sincs róla.

Jó hittel mondhatta. Mert hogy álmom nélkül aludt, sejtelve sem volt róla, hogy aludt...

— Annyira nem aludtam, — erősködött — hogy akár szóról-szóra elismételhetem utolsó szavát, amelyet ön az imént mondott.

— Mit mondtam?

— Azt mondta: sötét intrikát sejtek...

Az egész udvart, mihelyst felébredt, szélnek eresztették. Kinek-kinek a maga erejéből kellett gondoskodnia boldogulásáról.

Boulingrin és Cigogne a kastély felügyelőjétől egy még a XVIII. századból való batárt bérelt, amely elé egy tisztes kora ló volt befogva és elvitették magukat Rejtek-kastély vasuti állomására, ahol vonatra ültek, amely két óra alatt a fővárosba vitte őket. Elcsodálkozásuk mindenben, amit láttak és hallottak, igen nagy volt, de már egy negyedóra múltán kimerült és többé semmi sem ejtette őket bámulatba. Ők maguk se érdekeltek senkit. Az emberek mit se értettek kettőjük históriájából. Nem érdekelt. Mert a szellemünk csak ahhoz kapcsolódik, ami se tulságosan világos, se tulságosan sötét a számára. Mint elképzelhető, Boulingrin legkevésbé sem tudta elmondani, mi történt vele. De olyankor, amikor a hercegnő azt állította, hogy nem természetes uton történt mindez, Boulingrin rendesen ezt válaszolta:

— Drága barátnóm, engedje megjegyeznem, hogy az ön fizikai ismeretei hajítófát sem érnek. Minden, ami van: természetes.

Nem volt sem rokonuk, sem ismerősük, sem vagyonuk. Nem tudtak többé ráakadni arra a helyre, ahol valaha házaik voltak. Azon a kevés pénzen, amijük volt, gitárt vásároltak és utcai énekeseknek csaptak fel. Ezzel éppen hogy megkeresték a napi kenyeret. Cigogne éjnek idején lebujokban kártyázta el a gyér garasokat, amiket napközben odahajítottak neki és Boulingrin eközben egy pohár forralt bor mellett magyarázta az iszákosoknak, milyen balgaság a tündérekben hinni.

Saison.

Czigányaink Párisban.

Kezdetben vala Kóczé!... Aztán jött Berkes, majd — megkövetem a két kiváló zeneművészt, hogy egy sorba állítom velük — majd pedig jött Rigó Jancsi. Ők hárman voltak azok, akik a magyar cigánymuzsika hódoltságában tartották Párist. Az igazi hódító különben Kóczé volt. Berkesnek már csak az a szerepe jutott, — közjogi műszóval élve — hogy annektálja, amit nyirettyűjével Kóczé okkupált. Aztán következett Rigó Jancsi, és kalandor cigánypolitikájával elveszítette; amit az elődök megszereztek. Mint annyiszor a históriában, megismétlődött, hogy a nagy ősök trónusába korcs utód került, a gyönyörnek és az asszonyokért élő, s amikor rámosolyog minden asszonyok közül a legszebb, a kedvéért mindenről megfedkeznek, arról is, hogy imperium élére állította sorsa. Kiereszti kezéből a gyepőt, és a heverőhelye körül jár valamennyi gondolatja. Rigó Jancsi gyenge uralkodó volt, s Chimay hercegnő nagyon megbabonázta. Jegyezzük fel, hogy az ő uralkodása alatt vesztette el cigányzenénk legszebb hódítását: Párist.

Bocsánat ezért a szigoruan történeti stílért, de leszünk még szárazabbak is. Mert mondanivalónk nem a könnyed csevegések közül való, hanem mélységes probléma, amint napjainkhoz illik: gazdasági és szociális háttérrel. Szinte elfog a kísértés, hogy írásunkhoz Montesquieutól kölcsönözzünk címet, például ezt: Grandeur et Décadence des Tziganes, és aztán történeti materialisztikus alapon megírjuk a nagy hódítás és a siralmas elzúllás igazi históriáját. De az aszkéták szigorával erőt veszünk a kísértésen, és a bukás utolsó fázisát említjük csupán, azt, amelynek most Párisból jelentik hírét. Az történt, hogy a párisi konzervatórium volt és jelenlegi növendékei nagyon határozottan állást foglaltak a cigányok ellen. A magyar meg egyéb cigányok ellen, akik vörös attilába öltözötten az egész éjszakát átmuzsikálják a párisi kávéházakban.

Igen, a nagy bukásnak utolsó fázisa ez. Amikor a leigázott benszülöttek már fellázadnak, hogy elkergessék az idegen hódítót. Gazdasági kényszerűségekre hivatkoznak: hogy ők, a képzett és diplomás muzsikások nem tudnak kenyérkeresethez jutni. Még pedig a cigányok miatt, akik mindent ellepnek előlük. Ezek a konzervatoristák valamikor más jövőről szöttek álmot, nem arról, hogy kávéházak, éjjeli mulatóhelyek zenedobogóját ostromolják meg. De; hajh, az élet megcsufolja az ambíciókat, megalázza az embereket, annyira, hogy végül már nemcsak a magosságok drágák, amelyekre valamikor vágyó pillantásainkat vetettük, hanem kíváncsiak a mélységek is, ha legalább kenyérrel kecsegtetők. Így jutottak a konzervatoristák arra a gondolatra, hogy ha már professzurból nem lehet megélni, mert nem kerül lecke, legalább a kávéházi pulpitusokhoz hadd telepedjenek, ahol napi tíz frankért elnyühetetlenül szép Valse bleu-eket, Reveuse-öket és Serenátákat huznak a köröttük dorbézolók fülébe.

De ezeken a helyeken meg a cigányok ülnek, vagy mint odakinn mondják: les Tziganes. A Taverneben és a Grand Caféban, a Paixben. és az Universben, mindenütt cigányok. Vörös zekéjükben olyanok, mintha parforce vadászok lennének, akik csak tévedésből játszanak hegedűn, ahelyett hogy vadászskürtöket fujnának vidám Hallali!-ra. De amikor közelebb kerül hozzájuk az ember, látja, hogy a zéken nagy vitézkötések vannak, arany paszomántok, az, amit a francziák brandebourgnak neveznek. A zeke pedig arra való, hogy még a legrészegebb vendég is tudja: ez muzsikás, ezt szidhatod, ebbe beleköthetsz, ettől nem kell tartanod. Nos, és végzett konzervatoristák még ettől

a kényszerzetektől se riadnak vissza, és attól sem, ami megvető van ebben a szóban, hogy : tzigannes, brandebourgos tziganne-okká akarnak lenni maguk is, kenyérért, megélhetésért, napi tíz frankért.

*

Ha a mi cigánymuzsikusaink még mindig a régi népszerűségnek örvidenének odakinn, most is felvehetnék a harczot a megélni akaró, képzett francia muzsikussal. A mulató Párisban mindig van annyi izlés, annyi előkelőség, hogy többre becsülje az igazi eredetiség luxusát, — a hamisítatlan cigányt — mint a minden áron megélni akaró és kávéházi zenészszé lesülyedő zenetanár urakat. De ez az éppen, hogy a muzsikusz cigányaink Rigó Jancsi óta elvesztették odakinn a népszerűségüket. A hercegnőt szöktető primás : elriasztó vízió volt, férjek a feleségükkel és a más feleségével, viveurök a cocottejaikkal, a mindenki cocottejaival messze elkerülték azokat a helyeket, ahol csalogatónak — vagy vészjelzőnek — ki volt téve a tábla : Tzigannes hongrois. A kávéosok pedig, amikor észrevették ezt az izlésváltozást, és megértették az okát, már huzódni kezdtek a mi cigányainktól, és a helyükbe spanyol, román meg olasz muzsikussokat hozattak, a táblákról pedig levették a »hongrois«-t. Csak a Tzigannes maradt. És ezért kell megjegyezni, hogy a konzervatoristák mostani hadizenete nem is annyira a mi zenés népünket sujtja, amelynek elvétve egy-egy tagja ült csak a kávéházi bandákba. Aki tehette, másként boldogult.

Csodálatos módon, finom ösztönnel, ezek a mi brandebourgos cigányaink megértették odakinn, hogy kiesnek a közönség gráciájából. És amit így megéreztek, az még jobban érlelődött, amikor egyre nagyobb számban jöttek Párisba az idegen zenészek, akik a mi cigányainknál olcsóbban huzzák a melódiákat, sőt ha kellett : a legszebb magyar nótákat. Hallottunk Párisban olasz muzsikussoktól olyan »Nincs cserepes tanyám«-okat, olyan édes-bus sirásokat, hogy csak egy kis lány van a világon, — hogy legszívesebben nyomban a chef d'orchestre nyakába vetettük volna magunkat, és ha van hozzávaló ragasztóanyagunk, talán menten egy huszfrankos aranyat ragasztunk a barna zenész homlokára. Igaz, hogy a derék karmester nem kívánta feltétlenül a ragasztóanyagot, helyében azonban mi ragaszkodtunk a huszfrankos aranydarabhoz, amely bizony nem egyszer olyan, mint az a bizonyos kis lány a világon : csak egy van ! A számunkra legalább...

Cigányaink, amikor rájöttek, hogy kiestek a közönség kegyéből, és hogy az idegen konkurrenzia is megnehezíti dolgukat, egy ideig szidták azt az elvetemült Rigó Jancsit, aki a maga plaisirjének így feláldozta az egész cigánykolóniát, aztán, még idejekorán — mondjuk : okos élet-ösztönnel — védekezni igyekeztek a sors mostohasága ellen, és más elhelyezkedést kerestek, jobbat, jövedelmezőbbet, előkelőbbet. És itt tűnik ki az, amire büszkék vagyunk, tudniillik, hogy a mi cigánynépünk, a kottatudatlan, de ősz-seni, mégis csak nagyobb művész, igazibb, mint az a száz és ezer kenyérre éhes francia muzsikusz, aki diplomásan most kávéházi zenedobogókért verekszik. Mert... És most tessék ide figyelni.

Azok a konzervatóriumi zeneproletárok, amikor már minden kötél szakad, mit tesznek ? Leszámolnak a körülményekkel, megalkusznak a művészettel, és vércse-vijjogással csapnak rá a Tavernekre, meg egyéb mulatókra. Holott a mi cigányaink, amikor látták, hogy nagyon rájuk jár a rud, nem alkudtak meg semmivel, nem sirtak, nem nyöszörögtek, hanem különös kapillaritással, ha egy oldalról lenyomták őket, a másik oldalon próbáltak felemelkedni. Helyes, mint kávéházi zenészeket bojkottálták őket, amire azzal feleltek, hogy viszont mint művészek — felemelkedtek, és revelálódtak. Egy heroikus harcz kezdődött, amelyről itthon vajmi kevesen tudnak, pedig na-

gyon megérdemli, hogy beszéljünk róla és büszkén emlegessük.

Ez történt : A különböző párisi kávéházakban muzsikáló magyar cigányok — ennek most hat-hét esztendeje lehet — összefogtak, és naturizmus ide, naturizmus oda, ők bizony kottát tanultak. Volt közöttük egy, a Berkó, aki gazdag ember, párisi háziur és tanult zenész, Berkó kitanította muzsikára az ő cigány honfitársai közül azokat, akik intelligensek voltak, tanulékonyak. Egész délutánokon át tartottak ezek a leczkék, és Berkó nem vallott szégyent az ő felnőtt növendékeivel. Egy évbe se telt, és a régebbi kávéházi cigány muzsikussok nem kékvókokat hegedültek többé, sem pedig tüzes macsicsokat, hanem klasszikus zenét, de nem füstös, parfümöktől és izzadságtól fojtó levegőjű kávéházakban, hanem Colonnenak és Lamoureuxnek koncertjein, meg a híres Concert Rouge-okon, azokban a zenekarokban, amelyek Párisnak filharmónikusai ! Az ő számukra az elnyomatás : emelkedést jelentett. Hogy megnehezédtek fejük fölött a viszonyok, bátran felemelték fejüket, okos, barna szemükben önbizalom csillogott, és ez a bizalom soha sem hagyta őket cserben. Vörös attilás cigányzenészekből filharmónikusokká lettek, és tessék megkérdezni Colonne-t, van-e jobb muzsikusa, mint azok, akik a Berkó keze alól kerültek ki, hogy klasszikussokat játszszanak, a régi exotikus nóták helyett.

A rue-Montmartreban van egy kávéház (közel a nagy Boulevardokhoz) : a Coq d'or. Hat esztendővel ezelőtt magyar cigányok játszottak ott, és a kedvükért ennek a kávéháznak volt törzsvendége egy egész magyar kolónia : piktorok, szobrászok, meg egyebek, akik vágyának akkori éppen sólyomszárnya támadt, és ez a levegőben csapdosó sólyomszárny Párisig meg se pihent. Ott — mert a vágyaink után elmentünk magunk is — becsukódtak a szárnyak és gubbasztottunk a kávéházban, mi tagadás benne. A Coq d'orba jártunk, a magyar muzsikussokat hallgattuk. A primásukat Lavottának hívták, és volt a bandájában többek között egy Szekfü nevű, meg egy másik, akinek Barna volt a neve. No, és akkoriban a primás meg a többiek már nagyokat panaszkodtak nekünk, hogy nem megy olyan jól a sorsuk, mint annakelőtte. De azért huzzák-huzzták a nyomoruságot is, meg a nótát is, és mesélték nekünk, hogy lesz majd még másképpen, mert Berkó már tanítja őket, és nagy a reménységük, lesz még jobban is.

Amikor egy-két esztendővel utóbb visszakerültem Párisba, a Montmartre-utcai kávéházban nem volt már a magyar cigányok közül egy se. A kávést is hiába kérdeztem, hová lettek, merre vetette őket a sors. A kávésem nem tudta, de Párisban maradt barátaim tudták... Egyikük elvezetett Hachette kirakatához és egy rózsaszínű füzetre mutatva, mondta :

— Nézd, ez lett Szekfüből.

Elofvastam a füzet borítékját ; ez volt rajta :

École de Violon

par : Edmond des Oeilletts

150-ème édition.

Néztem, de nem értettem. Akkor barátom megmagyarázta. Hachette pályázatot hirdetett hegedü-iskolára, és az ötezerfrankos első díjat, százhusz pályázó közül — Szekfü nyerte el. Szekfü Ödön. Mert tiszteltlenség lenne, ha Mundinak neveznök, úgy mint valaha régen. Szekfü még a nevérol is letett, francziára fordította, hát még a Mundit hogy restellené. Ma Edmond des Oeillettsnek hívják, és a hegedü-iskolája Isten tudja már hány ezer kiadást ért. A francia hegedünek ő a Köhlerje. És ő a legnépszerűbb hegedütanár. Francziául úgy tud, mintha a Szajna partján tul. sohasem is járt volna, hogy pedig a hegedühöz ért, azt ez a tüneményes sikere mutatja.

Ez lett Szekfűből. Barna pedig — a banda egy másik tagja — ma a Scala karmestere és házi zeneszerzője. A revük és kuplék muzsikáját mind ő szállítja, pikáns, ötletes tehetsége termékeinek szárnyai vannak, előbb Páris fölött keringenek, aztán, magyarom, keletebbre szállnak, és egy nap magad se tudod hogyan, miért, Barnának kupléit játszsza itt is minden zenekar. Az ő muzsikája, a Barna Zsigáé, — pardon: Sigismond Barnáé — ez is, ami az »On c'est rencontré simplement...«-t kísérté, — ez az obszidius zene, amelytől akarva se szabadulok.

Lavotta pedig szimfonikus költő. Játszották szimfóniáját Párisban is, nálunk is. Most operát ír. Operaszerző az egyik, ezeket kereső kupléíró a másik, zenetanár a harmadik, filharmónikus a negyedik, az ötödik, a többi száz, így emelkedtek ki cigányaink, amikor a nyomorúság hajtotta őket a kávéházakból. Ne aggódjunk értük, amikor az a hír jön Párisból, hogy a konzervatóriumbeliek összefogóznak a kávéházi cigányok ellen. A gazdasági harc nem őket sújtja már, akik, tehetségüknek erejével, mondjuk: zsenijükkel régen olyan magasságba emelkedtek, ahová még csak felnézni se mer a diplomás, de proletárnak született és művészlelek nélkül való konzervatóriumi zenenapszámos!

Badaud.

Május elsején.

Házbér vagyok és nem Háziur,
Beteg, sápadt; fejsz tehén,
Ki kövér zsebekbe vándorolok
Felstájerolt május elsején...

Aszfalt vagyok és nem Omnibusz,
Abcugos, jelvényes Remény,
Kit tizezer czoczik taposnak
Rendőrkísérté május elsején...

Kredencz vagyok bus Társzekéren
S lityeg-lötyögés jobbra, balra
A butorkocsi magos-tetején
És lefordulás, életveszélyes,
Végrehajtódsi május elsején...

Szikár.

INNEN-ONNAN.

Ö A hölgyzászlóalj. Hiába olvastuk Abdul Hamid hosszú bünlajstromát, a szívünk mégis elérzékenyedett, mikor a konstantinápolyi pályaudvart láttuk magunk előtt. Egy töpörödött aggastyán száll ki az udvari kocsiból s a valamikor oly nagyon réttegett padisát nem köszöntötte senki. Egyedül maradt két gyermekével, akik elkísérték őt Szalonikiba, száműzetésének szomorú tanyájára. És ekkor meglevenedett előttünk a rideg magány, az örömtelen otthon. De meg sem állapodott az érzékenységgünk s már újabb udvari kocsik jöttek. Tizenegy hölgy szállott ki azokból s a töpörödött szultán egy dőlczeg ifjú rugékonyságával segítette ki a kocsiból a gyönyörű leányokat. Karon fogta őket s besegítette valamennyit az udvari vonatba. Gyönyörű látvány, s a világ hálás lehet miatta a szultánnak. Mert ez a tizenegy hölgy eloszlatta érzékenységgünket. Felvidultunk a gondolatától, hogy a szultán otthona még sem lesz oly rideg, amilyennek az első percekben képzeljük. Tizenegy hölgy kíséri őt a számkivetésbe. Nem nagy sor egy szultán életében, de mégis valami. Elég arra, hogy a világ megszabaduljon egy szomorúságtól s ne gondoljon többé arra, hogy Szalonikiban étlen-szomjan sorvad egy aggastyán. A világ lelkiismerete évekig nyugtalankodott attól, hogy az Ördög-

szigeten szenvedett egy katona. A szultán megszabadított ilyen kellemetlen érzésektől. És ezért is kérjük mi most, hogy csakugyan olyan kegyetlen ember volt-e, aki azt sem tudta a lelkére venni, hogy ott felejtse a világ szívében a sajnálkozás kellemetlen tuskóját. Tizenegy leány gyöngéd kezeivel huzatta ki azt, s bár jól tudta, hogy sokan megmosolyogják miatta, még nevetségessé is inkább vált, de nem akart a világnak fájdalmat szerezni utolsó emlékül. Így csak nagy hősök, egész férfiak tudnak meghalni.

* * *

Ö Tartalékbűnösök. Szabadkán megöltek egy asszonyt s Budapesten lefogtak két embert. Ebből a lefűlésebből még nem kéletkezett volna nagy baj. De a két embert leszállították Szabadkára s ez fölér egy katasztrófával. Mert a két ember hiába mondja, hogy ártatlan az ölésben; a szabadkai rendőrség nyomoz, minden áron nyomoz s ott firtja a két embert, amíg valamelyes nyomot talál. Nincs semmi bizonyíték ellenük, hacsak az nem, hogy egyikük leánya a meggyilkoltnak, a másik meg jegyese, vagy szeretője ennek a leánynak. Nagy pech, amikor az ember anyját megölik, de a szerencsétlenség nem jár magányosan, vele bolyong még az is, hogy az embert a szabadkai rendőrségnek adják át. S mi igazán nem tudjuk, hogy a kettő közül melyik a nagyobb szerencsétlenség. Mert rettenetes állapot Szabadkán ülni s arra várni, hogy az oda-való rendőrség olyan nyomokra akadjon, amelyek azt bizonyítsák, hogy a lefogottak nem bűnösök. A világon mindenütt az az ostoba módszer honosodott meg, hogy bizonyítékokat keresnek valakinek a bűnössége mellett. Szabadkán azonban úgy járnak el, hogy előre megállapodnak valakinek a bűnösségében s azt nem eresztik addig szabadon, míg bizonyítékokat nem találtak arra, hogy nem a lefogott, de más valaki a bűnös. Most ézt a más valakit keresik s amíg megtalálják, a két lefogottnak várakozni kell a szabadulásra. Ők megmaradnak tartalékbűnösöknek, míg az igaziak előkerülnek. Bölcs eljárás ez és ennyi bölcsesség láttára az ember siessen megállapodni a hozzátartozóival, hogy akárhol ölessék meg magukat, csak Szabadkán nem.

* * *

Ö A kalaptü. Amerika mindig nagy méretekkel dolgozott s mi magunk is annyira megszoktuk már ezeket a nagy méreteket, hogy csodálkozni se tudunk rajta, ha a nagynál is nagyobb dolgokról kapunk hírt az újvilágból. De akármennyire meghonosodtak odaát a nagy méretek, a mai kalaptüket mégis olyanoknak találja Amerika, hogy azok még az ő méreteit is messze maguk mögött hagyják. Törvényt készítenek tehát arról, hogy ötszázöt ezer koronáig büntethető az a nő, aki olyan tüet dug a kalapjába, amely tizennégy centimétert kiugrik a kalap karimája alól. Látnivaló, hogy Amerika még akkor is elég engedékeny, amikor a szigorúság ábrázatát ölti magára. Mert tizennégy centiméter éppen elég ahhoz, hogy a nő még egy emberfejet tűzhessen a kalapja mellé. De Amerika nyilván tudja, hogy a nőkkel szemben meddig mehet a szigorúsággal. Elvégre forradalomba nem kergetheti a nőket, már pedig félős, hogy ez a forradalom kitör, ha Amerika csak olyan kalaptüket engedélyez, amelyek éppen csak a czélnak felelnek meg. Mit is kezdhetne a nő egy olyan tüvel, amely nem hosszabb, mint a kalapja szélessége. A nő életének felét amugy is azzal tölti, hogy háztartásában a tüket keresi. S hát most azzal töltse élete másik felét, hogy folyton a nagy kalap mellett kotorászson a kis tü után? Az életről sokan panaszkodnak, hogy nagyon rövid. A nő kitalálta, hogy a rövid élet ilyenformán egy hosszú tüvel elég szépen meghosszabbítható. A nagy tü szembeötlük, akármerre heverész. Így hát az élet nyeresége marad, amit a nő azzal takarít meg, hogy nem tesz tüvé mindent, amikor a tüet keresi. Ne akadékoskodjunk az utjában és hagyjuk meg a mulatságát, még ha nem is olyan ártalmatlan ez a mulatság, amilyennek a legtöbben gondolják.

Néha egy-egy ember áldozatul esik ennek a divatnak, de a nő szeszélye még ezt is megérdemli. Hisz oly sok az ember és oly kevés a női szeszély.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— április 30.

Ö Balmazújváros. Londonban kongresszust tartanak a nők. Még mindig a választójogot akarják, mert a nők választójoga még mindig tartja magát a divatos női cikkek közt. A ruha és kalap évszakonként változik, de a női választói jog már a tizedik szezonon át napirenden van. Csodálatos állhatatossága, az izlésnek. Talán csak azért tartja magát ily soká felcsinén, mert nagyon olcsó s mégis feltűnő. Ámbár sokan akadnak, akik éppen azt nem értik, hogy a nő hogyan hódolhat ilyen soká egy divatnak, amely nagyon olcsó. Akármint van, faktum marad, hogy a divat hódít, s már meghódította magának Balmazújvárost is. A londoni kongresszuson ugyanis megjelent a balmazújvárosi munkásnők küldöttsége is. Igen, Balmazújváros megjelent Londonban és követeli az általános, titkos, községenként való választójogot a nők részére is. Magyarországot csak Budapest és Balmazújváros képviseli tehát a kongresszuson s így Budapesten kívül csak Balmazújvárosnak jut történelmi szerep abban a forradalomban, mely a választójogot megszerzi majd valamikor a nőnek. És aki évek múltán tudni akarná, hogy merre van Balmazújváros, csak nézze meg a forradalmak történelmét. Ott megtalálja, ha a magyar glóbuszon hiába keresné. Így nyomja el Balmazújváros Magyarország ötszáz nagyvárosát az érvényesülés színterén. Községek, nagy centrumok pusztulhatnak itt el valamikor s a nagy pusztulásból csak Balmazújváros emelkedik ki s jelzi a világnak, hogy itt valamikor egy ország virult s nem maradt meg belőle semmi, semmi, csak éppen Balmazújváros, a mi magyar Atlantiszunk. És most már nyugodtan várhatjuk a világ összeomlását. Balmazújváros megmentette nemcsak a becsületünket, de az emlékünket is. Ki hitte volna ezt Balmazújvárosról!

Ö Csodadoktor a bádósglegényben. Ma már kultúr-emberszámba sem megy, aki nem ért az első segélynyújtáshoz. Iskolákban, kórházakban külön tanfolyamokat rendeznek ebből a tudományból s az utcasarki rendőrs is ebből vizsgázik, mielőtt rászabadítják őt a fővárosi rendre. S ahol mindenki elsajátítja az orvosi tudománynak legprimitívebb tételait, ott egy bádósglegény úgy akart boldogulni az orvosi titulus segítségével, hogy még ezeket a primitív dolgokat se leste el a kórházakban. Mint orvos akart megélni, de az existenciát meg alapozásához még annyi fáradságot sem vett magának, hogy legalább az elemi dolgokban otthon érezze magát. A golyótól ütött sebre vizes rongyot tétetett s mikor a leglaikusabb laikus is nagyot bámult rajta, azzal vágta ki magát, hogy ez a gyógykezelésnek egyik legujabb módja. A bádósglegény határozottan imponál nekünk. Ekkora könnyelműséget csak telivér zsenikben, no meg igazi orvosdiplomával bíró emberekben talál az ember. Hogy a letartóztatott bádósglegény zseni volt-e, vagy igazi orvos, nem tudjuk. Mert hiszen attól, hogy nem konyított egy lött sebhez, igazi orvos is lehetne. Azonban bizonyos, hogy mint orvos nem nagy zseni. De ha a magánembert nézzük benne, meg kell csodálnunk az éles megfigyelőképességét, amelylyel el tudta lesni, hogy a sarlatánkodással legkönnyebben az orvosi tudomány terén boldogul az ember. És lám, a megfigyelése helyes volt. Évekig élcskődött abból, hogy orvos és végül is nem mint orvost, de mint házasságszédelgőt tartóztatták le. Úgy látszik tehát, hogy a házasságszédelgők nagyobb ellenőrzés alatt állanak, mint a szédelgő orvosok, ami különben rendjén is van, mert egy elrontott seb könnyebben reparálható, mint egy elrontott házasság.

Dr. Szélpál Margit. (Főpróba után.) A szerkesztő üzent, a nyomdavezetőség rámtelefonált, a mettőr hordárt küldött utánam, hogy mondjam el hirtelen, sebtiben, mi a véleményem Dr. Szélpál Margit kisasszonyról, mit tartok Balázs Béla drámai kvalitásairól, micsoda gorombaságok vannak a felöltöm zsebében az ensemble számára és hiszem-e, hogy a stilusnak e merész keresését holnap, a premiér estéjén a józsefvárosi derék háziurak vöröshagyma-kötegekkel fogják visszaverni. E perczen délután négy óra van és mialatt én egy étlap felett nyomkodom a fejemet, emberek, nálam boldogabb kereskedelmi segédek azzal vannak elfoglalva, hogy tippeket keresnek a Rákóczi-uton és konflisban vágtatnak a nagy Űgetőre. (Hej, ha én is, én is köztetek lehetnék, Szép magyar vitézek, arányos leventék!) Én pedig ülök egy étlap romjai felett, kóválygó impressziók közepette, a fülemben briliáns hangok összekeverednek hamis sikolyokkal, ülök, mint egy szifunksz a leves után. Mögöttem egy viharos szerelem melódiája, egy izgalmas főpróba, egy fülledt, nehéz délelőtt és előttem a várakozás pirjában égő szedőgyerek. És ülök és várom a kritika géniuszát, hogy homlokon csókoljon. A kritika géniusza azonban ilyenkor délután csak a lóverseny-tudósítókkal csókolózik és egy hordárral üzente, hogy ő nem próféta, aki meg tudná mondani, vajjon az a darab, amely favoritként indult, hogyan jut holnap este finishhez. És én ülök tovább és várok tovább és töröm a fejem tovább és elmagyarázom a szedőgyereknek, hogy hej, haj, ilyenek a nők, mint a kritikai géniusz és mint Szélpál Margit dr., hogy akkor hagyják ott a férfit, mikor legnagyobb szükség van rájuk, mikor az elkezdett munka, a felhangolt szerelem, a felkészült vágy, a felajzott energia a lendülésre vár, mikor erők, akarások roppannak össze miatta. És érzem, hogy immár hiába várok és miként az egyszeri vőlegény, párját vesztetten és megfürödvé ülök itt az anyakönyvvezető előtt.

De mit csináljak? A puchó-koácskóci közvélemény, amely referátát, mesét, kritikát, tartalmi kivonatot, párbeszédeket és néhány jellem szétboncsolását kívánja tőlem, esdően néz rám e nyurga szedőgyerek képében és ostromol: a darabról tessék beszélni, ne az egyszeri vőlegényről. Én pedig beszélek arról, hogy mennyivel jobb sora van a drámaírónak, mint nekem, mert ime, ő vagy huszonöt évi gondolkodási időt kapott e darabra és mégis belecsuszott egy-két gixer, holott nekem csak annyi időm van, míg egy darab hus a roston megsül és mégis azt kívánják tőlem, mondjak végleges ítéletet. Jósoljam meg, vajjon csak a nagyváradi irodalomkedvelő joghallgatóktól kap-e péntek este Balázs Béla koszorút, avagy a magyar irodalomtörténettől is, vajjon a babérlevél-ipart fogja-e fellendíteni, avagy a szagos narancsok forgalmát. Semmit sem tudok, semmit sem tudok, csak azt, hogy vele aggódom, vele lesek és vele drukkolok ezzel a bátor és meglepően új fiatalemberrel, akiről e perczen csakugyan nem lehet tudni, a kvalitások erősebbek-e benne, avagy a sablónok? Az intelligencia-e, vagy a genialitás?

Bizonyos, hogy nem egy látásra kell itélni róla, amikor az ember mellének szegezi a szedőgyerek a revolvert és még lihegünk az izgalmaiktól és odabent még öreg kritikusok térdig gázolnak egymás becsületében. Mit tehet ilyenkor a referens a rabiátus nyomdászemélyezettel és a mohó közvéleménnyel? Hazudik egy élcet. Például az öszülő Irvingről, a nagy angol színészről, akiről bizonyára kevesen tudják, hogy egy ízben vendégszerepelt Szabadszálláson Othellóban. Nos, vele történt, helyesebben nem is ő vele,

hanem a sugóval történt az a malheur, hogy hivatalos funkciója közben, sugás közben dringend táviratot kapott és egy méla sugással kiment. Képzeltető, mennyire meg volt akadva szerepében még a nagy Irving is. S hát még a buzgó Tukoray Lóránt, a partnere. Beszélgettek Desdemona keztyűjéről, indiszpozíciójáról, a tojások áráról és a sugó még mindig nem jött. Beszélgettek a gyapjukartellről és — ilyen makacs fiu egy sugó — de a sugó még mindig nem jött. Ekkor egy merész elhatározással így szólt a nagy Irving: Látta-e már ön, Tukoray ur, hogy sétálnak a Ganges partján a mumiák? Nem? No nézze — mondá a jeles hősszerelmes és szépen, méltóságosan kihengergőzött a pallón a színpalak mögé. Bennehagyva az ensemblet a pácban.

... Öröla vesz példát a kritikus is, akinek miután sikerült így a kolumna végéig kihengergőznie, ezennel bennehagyja — egyelőre — a szerzőt és az ensemblet a pácban.

Baburin.

Hanka. Zapolska Gabriella vigjátéka: interieur-darab. Egy szoba szenzációját érezzük. A nap huszonnégy órájának majdnem minden világításában és hangulatában látunk egy szobát, ahol egymás mellett, vagy egymást keresztezve emberi sorsok intéződnek és a négy fal nagyító perspektívájában megnőnek az örömök és a szenvedések. Ime: itt egy szoba a kávézás idején, mikor álmos fejeket a pörkölt kávé illata ébresztgeti és reggeli veszekedés vidítja. Vagy: a délelőtti hangulata, a porolás motivuma, a tizórai rendetlenség, a matató szobalány s az évelő urfi vigjátéki kettőse. Vagy: a dél. Vagy: az ozsonna zsörtölődő, pletykálkodó, ideges szórakozása. Vagy: a szoba estefelé, hat és hét között, mikor nem ég a lámpa, a háziak elmennek s a kandalló fényében egy ember sütkérezik a maga igénytelen, kedves szoba-bánatával. Ezt az otthonosságot más ritkán érezhette. Szindarab soha. Emlékek alakjában élt csak bennem néhány ilyen, régies, nyárspolgári otthon, ahol furcsa különzők mozognak, szegényes butorok, izlés-telen csecse-becsék s kopott szőnyegek atmoszférájában, zsörtölődések, bánatok, vergődések közepette. Az író, aki életre idézte, járatlan területen próbálkozott.

Ha nem látom a színlapot, behunyt szemmel is megmondom, hogy ezt asszony írta, aki a saját életéről gyón, a maga aprólékos, szegény, asszonyos életéről. Hogy miképpen teszi teátrálissá érzéseit? A lányok például bemennek a másik szobába öltözködni. Az anya megkérdezi, felöltözködték-e már. Még nem. Ez is egy motivum. Ez is egy esemény. Minden fontos és amig hallgatjuk, nekünk is fontosnak és kedvesnek tetszik. Vagy az urfi megcsipi a takarító parasztlány piros-pozsgás orcáját. Az epizód egyszerre megnő, nekilendíti a darabot és drámai nagygyá érik. Így lesz a szoba-darabból szobalány-darab.

Az alakok, akik itten mozognak, majdnem mind pompások. Látszik, hogy egy éles szemű asszony nézte meg őket, aki ösztönösen fogja fel az életet és idegeivel érzi azt, amit mi elemezni szoktunk és a logikánkkal igyekszünk megérteni. Dulszkiné, a házártyos álszent, vidéki figura, a mindennapi élet kalendáriumából van kinyírva. Ez az a nő, aki cocotte-oknak adja bérbe szobáit, diszkrétén szemet huny a fia és a szobalány liaisonja előtt, de mikor domborodni kezd a valóság, ijedten sipákol és botrányról fecseg. Humor van benne. Olyan humor, ami egy asszony-írótól majdnem rendkívüliség. Egyik leányalagnál meg Wedekindre és Schnitzlerre gondolunk. A beteges, okos, koránérő kislány ez, aki szomorúan járkal egyik szobából a másikba és csak sejtelmek vannak a körülötte botorkáló eseményekről, a nagyok ezerszeresen titokzatos életéről. De azért a vigjáték csak vigjáték marad. A tavaszi ébredést érinti csupán. A humor is vaskosabb, felszínesebb, sok helyütt közönségesebb is, mint Schnitzler humora. Mégis nyereségnek érezzük a drámát és ha a maga egé-

szében alig mond valami újat, merész beállítása elragad, a miliője kedves, *Forrai Rózsi* színészi remeklése és *Vajda László* ötletes rendezése elfelejteti, hogy sokszor elmondott igazságokat hallunk.

Valaki azt mondta, hogy *Zapolska Gabriella* darabja németes és bármennyire is csepi a nyárspolgárokat, alapjában nyárspolgári. Nem találom. Én inkább a szláv humort és a könyes, szelid lengyel esprit-t lelem fel benne. Azt a babusgató, meleg, házias szeretetet, amivel a szlávok mindent kedvesnek és humorosnak találnak és mindent össze-vissza becéznek töméntelen kicsinyítő képzőikkel, a gyilkos Romanovics Rogyecsát éppugy, mint az ő édeskedves pálinkás-üvegecskéjüket. Nem is annyira családias ez a darab, mint inkább házias. Nem szentimentális, hanem humoros és kedves. Nekünk mindenesetre jó arra, hogy egy sudárba szökkenő új lengyel irodalomról hozzon hírt. Ki ismeri nálunk Wyspianski drámáit? Ki hallott Tetmajer verseiről? Alig valaki. A lengyelek most új irodalmi reneszánszot élnek. Aki csak pár óráig volt lengyelek társaságában, észrevehette, hogy a könnyedségük, szelid bohémságuk, szellemük és szellemességük nagyon hasonlít a francziákéhoz s nem pusztá szolás, hogy a lengyel, a szláv francia. Ez a darab és a Volga mellől ideszállingózó hírek is erre mutatnak. Az orosz mellett egy új irodalom serdül. A szlávok francia irodalma.

Lehotai.

IRODALOM.

A Holnap új versei.

(Második könyv.)

Egy nagyváradi irodalmi és művészeti társaság, A Holnap, kiadta második verses gyűjteményét. A könyvet a társaság megbízásából *Kollányi Boldizsár* állította össze, aki Szamadás címmel terjedelmes előszót is összesöpört az antológia részére. Mert írni nem tud *Kollányi Boldizsár*. Ugy tetszik, mintha nem tolla hegyére, hanem seprűre vagy gereblyére szedte volna gondolatait.

De ha stilistának nem számít is, mégis szimpátikus jelenség. A mai romlott korban szinte páratlan naivság és a jelenkori általános cinizmus közepett igazán jóleső, kellemesen felderítő rajongani tudás lakozik ifjui lelkében. Szeretem a nagy primitiveket. Hogyne szeretném tehát *Kollányit*, amikor édes dadogással elárulja nekünk világraszóló fölfedezéseit: télen mindig hideg van, nyáron mindig meleg van, a föld a nap körül forog és kétszer kettő négy. Szeretem a nagy primitiveket. Hogyne örülnék tehát, amikor *Kollányi Boldizsár* bájos jóhiszeműséggel legujabb esztétikai és poétikai találmányokul adja elének azokat a közhelyeket, amiket a líra és az epika keletkezéséről s a ritmusról már a költészettani abécéskönyvek is elmondanak. Gyönyörű látvány, amikor valaki, becsületesen megizzadva, újból felfedezi Amerikát. A földolog az, hogy megizzadjon érte. *Kollányi* pedig nem sajnálja tőlünk a verejtéket.

Rajongása pedig még jobban meghat és még inkább fokozza e derék ifju iránt érzett szimpátiánkat. Nagyváradi összeállított néhány fiatalember, van köztük tehetség is. Verseket írnak, végyest jókat és rosszakat, amiben nem különböznek nálunknál nagyobb költőktől. Verseikben arra törekednek, hogy egyéniek legyenek. Minden igazi poéta erre törekszik. Azt is szeretnék, hogy verseikben benne lüktessen a maguk korának ritmusa. Előttük is ezt szerették a vérbeli költők. *Kollányi Boldizsár* azonban az ő áldott jó lelkének sugallatára hanyatt esik, amikor egy csomó verset hall. Ugy esik hanyatt lelkesedésében, hogy

attól remegek, hogy mindjárt nyakát szegi ez a becsületes rajongó. Neki a Holnap poétái nem egyéniek és modernek, ez végtelenül kevés az ő mámoros extázisának.

Kollányi szerint a társaság az egységes, speczifikus, magyar művészet megalapozását akarja. A társaság akarja és Kollányi Boldizsár is. A rajongás, mely másoknál elhomályosítja a tisztánlátást, neki láthatatlan dolgok észlelésére is megadta a képességet. Ő a Holnapban (a társaságban) hatalmas feszítő erőt lát. Ő abban bizakodik, hogy a Holnap »jegyében« az ő poétái után jönnek majd az új magyar festők, építők, zenészek, prózairók és esztétikusok. Az egyik esztétikus el is jött már: Kollányi Boldizsárnak hívják.

Szeretnem kell mindazt, ami nincs meg lényemben. Szeretem tehát a nagy rajongókat. Én legfőlebb azt mondhatnám, hogy heten összeállottak egy verskötet kinyomtatására. A papiros nagyon megdrágult, a nyomdaárak gyálázatosan felszöktek. Hét embernek olcsóbb egy közös kötetet kiadnia, mint külön-külön egy-egy könyvvvel előállania. És azt mondanám, hogy a legeslegjobbik esetben az történt, hogy megjelent egy pompás antológia. Pedig dehogy ez történt. Ezek közül a versek közül alig egynehány való parádézni és reprezentálni vágyó antológiába.

Kollányi Boldizsár azonban — hogy irigylem érte — tud még lelkesedni és, még ha máglyára vinnék is érte oly vén konzervatívok, amilyen például én vagyok, a szent epilepszia tájtékjával ajkán ezt vallja: »A nagy magyar Gaea vajudik itten s a világ legmagasztosabb eseménye közben fagyasztó sikoltásokat hallunk«. Miklós Jutka, a jövő Asszonya sikoltott talán czérnaszál hangján, vagy Balázs Béla erőltetett suttogása az a hatalmas hang, vagy Emőd Tamás megnevesbedett önképzőkori deklamációja, avagy Juhász Gyula művészi, diszkrét finomságu, de erőhijjas beszéde? Ady Endrén kívül ebben az egész társaságban kinek adatott »fagyasztó sikoltás«? (Azon az Ady Endrén kívül, akinél gögösebben senkise fricskázta fel a Holnapot.) Micsoda különös szerkezetű dobhártyája lehet ennek a Kollányinak, hogy a rekedtség károgását is viharzugásnak hallja. De boldog is ez az ember. Elhiszi azt, amit hall és amit hirdet, és hisznek neki azok, akiket a magyar kultúra megújítóiként magasztal. A sok szélhámosság között jól esik ennyi becsületes hitet látni.

Tanulmánya végén Kollányi Boldizsár hódolattal emlékezik meg azokról a nagy férfiakról, akik mint bolondok fejezték be életüket. Ő nem említi, de volt közöttük egy elsőrangú svájci poéta is. Heinrich Leutholdnak hívták és egy józan pillanatában ezt írta:

— Biz' praktikus időben élünk,
Ipar, ipar ezer alakban:
A kölcsönösség tisztes révén
Lesz mindenik lump halhatatlan.

Igazán nem tudom, hogy ez a versike miért jutott eszembe. A Holnap társaságára bizonyára nem illik rá. Ott nem akarnak olcsó babért, nem ismerik a kölcsönös tömjénezést, gyűlölik a lármás reklámot, ott — Kollányi Boldizsár szerencsés fogalmazása szerint — meg akarják alapozni az egységes, speczifikus magyar művészetet.

Szilágyi Géza.

KÖZGAZDASÁG.

A Budapesti Közuti Vaspálya-Társaság közgyűlése. A Budapesti Közuti Vaspálya-Társaság április 28-án tartotta XLIV-ik évi rendes közgyűlését Jellinek Henrik udvari tanácsos, igazgatósági elnök elnökelete alatt. Az elnöki bejelentések után következett a napirend első pontja: az igazgatóság és felügyelő-bizottság évi jelentésének előterjesztése. A közgyűlés az évi jelentésre vonatkozó határozati javaslatot névszerinti szavazás útján 4055 szavazattal 148 szavazat ellenében elfo-

gadta. A javaslat kimondja, hogy az előző évi nyereségy-maradvánnyal együtt rendelkezésre álló 4,142,417 korona 94 fillér feleslegből részvényenkint 27 korona osztalék, összesen 3,543,939. korona, az élvezeti jegyek után 17 korona osztalék, összesen 151,232 korona fizetessék ki s a jutalékok levonása után fenmaradó 126,669 korona 94 fillér új számlára vitessék elő. Az esedékes szelvényeket május 1-től fizetik ki a társaság pénztáránál. A közgyűlés a határozati javaslat elfogadásával a felmentvényt megadta. A napirend második pontja volt az alapszabályok két pontjának módosítása. Elnök előterjeszti, hogy egy érdekcsoport a társaság részvényeinek egy részét — mintegy 30,000 darabot — megszerezte s az igazgatósággal megállapodásra jutott néhány igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagsági hely betöltése iránt. Ez a körülmény teszi szükségessé az alapszabálmódosítást, amelyhez a közgyűlés egyhangulag hozzájárult. Az igazgatóság tagjai lettek: madarasi Beck Marcell dr., Hatwany-Deutsch Károly, budahegyi Paquer Leó, Sándor Pál, Szápáry László gróf, Szápáry Pál gróf és baranyavári Ullmann Adolf. A felügyelő-bizottságba beválasztottak: dr. Gruber József, Grünbaum Miksa, dr. Krausz Ede, Rupp Zsigmond, Sessler József, Fleissig Sándor (uj), Krausz Simon (uj) és Munk Péter (uj).

Adria biztosító társulat Triesztben. Ezen biztosító társulat rendes közgyűlése, melyen az elmúlt 70-ik üléstév zárómádsái terjesztettek elő, folyó hó 24-én tartott meg. Az 1908-ik évi üzleti jelentésből a következő fontosabb adatokat említjük fel: Az életbiztosítási ágazatban 12,279 ajánlat nyújtott be 74,832,990 korona biztosítási összegről és 65,712,925 korona tőkéről szóló kötvény állított ki. Az 1908 december 31-én mutatkozó állomány biztosított tőkében 410 millió korona és biztosított évi járadékokban 1,393,387 koronára rugott. A befolyt biztosítási díjak összege 16,310,908 koronát teszi ki, míg a halál és elérési esetekben, valamint évjáradékok fejében kifizetett összegek 8,932,232 koronát igényeltek. A kalábriai és szicíliai földrengésből kifizetett tartalekba. A kamatláb mérséklésére szánt ideiglenes díjtartalekhoz további 400,000 korona csatoltatott. Az életbiztosítási díjtartalek az év végén 114,547,830 és a viszontbiztosítók részének levonása után 105,592,280 koronát tett ki, a múlt évhez képest tehát 6,209,582 korona többlet a társulat számlájára. A tüzbiztosítási ágazatban 25,269,077 korona volt a díjbefizetés, a szállítmányi osztályban 2,305,195 korona és a betörésvédelem biztosításokból 497,209 korona folyt be díjakban. Viszontbiztosítási díjak fejében összesen 12,876,327 koronát fizetett ki e három ágazatban, míg kárfizetésekre 19,217,862 korona és a viszontbiztosítások levonásával 9,966,031 korona fordított. A tüzbiztosítási díjtartalek perczentaliter fel-emeltetett és a díjtartalek az elemi ágazatokban kitesznek 17,736,063 koronát és a viszontbiztosítás levonásával 9,576,274 koronát. A különféle tartalekok dotálása és az összes jelentékeny szervezési költségek leírása után, melyek a magyarországi és olaszországi igazgatóságok felállításánál felmerültek, részvényenként, úgy mint a múlt évben, 250 korona osztalék kerül kifizetésre. A társulat tartalekai, a függő károk fejében tartalekba helyezett 3,865,083 koronát leszámítva, 1908. december 31-én meghaladják a 125 millió koronát és pedig a díjtartalek a viszontbiztosítás levonásával 114,268,492 koronát; árfolyam-ingadozási tartalek 1,498,547 koronát; nyereségtartalek 9,800,000 koronát. A társulati alkalmazottak nyugdíj, valamint takarékos és ellátási pénztárának vagyona 2,580,110 koronára rug. A társulat a múlt évben egy új társulati épület felállítása céljából, melyben a központi irodák elhelyezést fognak nyerni, egy nagy háztömböt vett Trieszt város közepén, továbbá egy előnyös fekvésű házat Grácban, melyben az ottani vezér-ügynökség irodái vannak elhelyezve.

A Budapest-Svábhegyi Szanatórium részvénytársaság április hó 25-én tartotta alakuló közgyűlését a Royal-szálló külön termében. Az új társaság, mely a Budapest-Terézvárosi Takarékpénztár Részvénytársaság közreműködésével 600,000 korona alaptőkével létesült, célul tűzte ki magának, hogy az ismert svábhegyi Nemes-féle park megszerzésével egy nagy-szabású modern téli-nyári szanatóriumot épít. Az alakuló közgyűlésen megválasztottak az igazgatóságba: gróf Lónyay Gábor, gróf Zichy István, Nemes Marcell, Földiák Gyula, László Fülöp, Hoffmann Armin, Hajnal Simon, dr. Friedrich Vilmos egyet. tanár, dr. K. Lippich Elek min. tan., Radisich Jenő min. tan. és Katzburg Fülöp, míg a felügyelő-bizottságba: dr. Wessely Tibor, Schmerr Károly, dr. Roóz Jenő, Miklós Andor, dr. Barabás Elemér. A közgyűlést követő igazgatósági ülésen elnökké gróf Lónyay Gábort választották meg.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.